

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра географії України

УДК 37.022 : 159.955 + 910.1

На правах рукопису

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ КУРСУ ГЕОГРАФІЇ 6 КЛАСУ

Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Галузь знань - 01 «Освіта/Педагогіка»

Спеціальність - 014 «Середня освіта (Географія)»

Спеціальність предметна 07 Географія

Освітня програма – «Географія»

Випускна кваліфікаційна робота
студентки 2 курсу магістратури
Сидоренко Анастасії Олегівни

Подається на здобуття освітнього ступеня
«магістр середньої освіти (географія)»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис, прізвище та ініціали)

Науковий керівник – Муніч Нелла Володимирівна, доцент кафедри географії
України, кандидат педагогічних наук.

Допущено до захисту:

Протокол засідання кафедри № ____ від “ ____ ” _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

доц. Уліганець С.І.

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I . ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	6
1.1 Сутність поняття «дистанційне навчання» та його різновидів.....	6
1.2 Історичні передумови й еволюція дистанційного навчання.....	9
1.3 Особливості дистанційного навчання в практиці сучасної школи.....	15
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДИСТАНЦІЙНО ГЕОГРАФІЇ В 6 КЛАСІ.....	35
2.1 Традиційні методи навчання географії в 6 класі в умовах дистанційного навчання.....	35
2.2 Інноваційні технології дистанційного навчання.....	37
2.3 Особливості впровадження дистанційного та змішаного навчання в ліцеї «Наукова зміна».....	44
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА.....	50
3.1 Організація та проведення експериментальних досліджень.....	50
3.2 Результати досліджень.....	58
3.3 Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності дистанційного навчання географії у 6 класі.....	62
ВИСНОВКИ.....	65
ЛІТЕРАТУРА.....	67
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Навесні 2020 р. більшість навчальних закладів в Україні та світі повністю перейшли на дистанційну форму навчання, у зв'язку із запровадженням жорсткого карантину через пандемію. Впровадження для більшості загальноосвітніх навчальних закладів такої форми навчання викликало потребу в нових підходах до змісту, засобів, методів, навчального процесу і системи освіти в цілому. Нові реалії світ, суспільство й українська школа зустріли розгублено не будучи готовими до різких кардинальних змін. Глобальним викликом стало дистанційне навчання для вчителів через відсутність належного досвіду оперування програмами відеозв'язку й використання ресурсів освітніх платформ. Електронні технології поширені в житті сучасного суспільства, в системі освіти до пандемії впроваджувались не настільки ефективно як був закладений в них потенціал. Електронні навчально-методичні комплекси у процес навчання, створюють принципово нові педагогічні інструменти, надаючи, тим самим, і нові можливості. При цьому змінюються функції педагога, і значно розширюється сектор самостійної навчальної роботи учнів як невід'ємної частини навчального процесу.

Переваги дистанційної форми навчання для учнів середньоосвітніх навчальних закладів полягають в інтенсивному оновленні знань, що здобуваються зі світових інформаційних ресурсів; розширюють поле діяльності викладача (незалежно від місцезнаходження всіх суб'єктів навчального процесу); забезпечують спеціальні потреби інклюзивної групи здобувачів освіти, інших категорій учнів під час отримання ними освіти; розвивають пізнавальні інтереси, сприяють формуванню їхньої професійної орієнтації. На сьогоднішній день, дистанційна освіта є важливим складником навчального процесу, адже ми не маємо права не надавати учням засоби для навчання під час самоізоляції чи введення карантинних обмежень. Шокова терапія, спричинена пандемією, має позитивні наслідки в плані освоєння

засобів навчання вчителем. Що ж до результатів едукативного процесу в учнівському загалі - наслідки менш оптимістичні. У пошуку адекватних дистанційної форми, ефективних методів навчання в реальних умовах роботи з шестикласниками на уроках географії, вбачаємо шлях до вирішення проблем, що постають перед школою сьогодні.

Наведені вище аргументи визначили вибір теми даного магістерського дослідження «Дистанційне навчання учнів курсу географії 6 класу».

Об'єктом дослідження є дистанційне навчання географії у школі.

Предметом дослідження є методика дистанційного навчання учнів курсу географії для 6 класу.

Мета дослідження: запропонувати способи підвищення ефективності дистанційного навчання учнів курсу географії 6 кл., з теоретичним обґрунтуванням й експериментальним підтвердженням.

Завдання дослідження :

1. З'ясувати проблеми дистанційного навчання географії учнів у структурі викладання-учіння на основі аналізу й узагальнення психолого-педагогічної, науково-методичної літератури й педагогічної практики.

2. Визначити особливості умов дистанційного навчання географії у спеціалізованому навчальному закладі ліцей «Наукова зміна».

3. Розробити та обґрунтувати засоби дистанційного навчання учнів географії 6 класу.

4. Експериментально перевірити на практиці ефективність запропонованої дидактичної моделі дистанційного навчання географії.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури; з'ясування сутності базових понять, порівняння, систематизація й узагальнення педагогічних явищ, побудова й обґрунтування ефективності дидактичної моделі навчання.

- емпіричні: опитування (інтерв'ю, анкетування, тестування, бесіда) учнів та вчителів, спостереження навчального процесу, педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності.

- статистичні: обробка результатів експерименту, анкетування тощо для аналізу й отримання достовірних результатів.

Публікації. Зміст дослідження представлено у наукових статтях:

Сидоренко А.О., Логінова А.О. *Дистанційна організація позаурочної роботи з використанням наукової спадщини географів*. Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи : збірник наукових праць (за матеріалами щорічної міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої пам'яті професора Г. П. Дубинського. Харків, 8 квіт. 2021 р.). Вип. 14. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С. 96-100.

Структура та обсяг роботи: робота складається із трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, 10 додатків, 4 таблиць, 20 рисунків (карт, графіків, діаграм).

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1 Сутність поняття «дистанційне навчання» та його різновидів.

У положенні щодо дистанційного навчання затвердженому МОН України в 2013 р. дистанційним навчанням є індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. [23]

В 2020 р. поняття «дистанційна освіта» зазнало певних трансформацій. У положенні МОН [24] від 8.09.2020 р. «дистанційне навчання» – це організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, що функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій;

Зауважимо, що слід диференціювати поняття «дистанційна освіта» і «дистанційне навчання». Очевидно, що дистанційна освіта – це нова форма організації навчання, яка займає проміжне становище між стаціонарною і заочною формами, а дистанційне навчання – це новий метод дидактики. На думку багатьох учених, дистанційна освіта – це організований за певними темами, дисциплінами навчальний процес, який передбачає активний обмін інформацією між учнями і викладачами, а також між самими учнями і який максимально використовує засоби нових інформаційних технологій. [3]

Отже, можна зробити висновок, що «дистанційне навчання» це процес організації навчання, де є такі ключові складники:

- учень отримує знання за межами навчального закладу, самостійно чи за допомогою батьків, вчителів чи репетиторів;
- між учнями та викладачами налагоджений активний обмін інформацією в онлайн режимі, під час якого активно відтворюються і засвоюються знання та досвід людства;
- основою для дистанційної освіти є сучасні інформаційно-комунікаційні технології;
- після закінчення навчання учень отримує всі документи державного зразка від закладу освіти.

У процесі запровадження дистанційної освіти в Україні діяли її різновиди. Зокрема, в більшості загальноосвітніх навчальних закладів досить активно застосовувалось «змішане навчання». Ще в 2014 р. Джаред Стейн і Чарльз Грем в своєму збірнику «Основи змішаного навчання» визначили термін “змішане навчання” (в англomовній літературі — blended або hybrid learning) - поєднання офлайн- (або особисто, “на місці”) та онлайн-навчання у різних пропорціях [1]. Сама концепція з’явилася ще в 1990-х як протипага онлайн-навчанню, проте вивчати та впроваджувати її почали лише з 2000-х, і більш активно у розвинених країнах світу. Основна відмінність «змішаного навчання», від стандартної системи освіти полягає у використанні інтерактиву, та комп’ютерних технологій, які стають невід’ємною частиною навчання. Важливим моментом є поділ освітнього процесу на частини – це групова робота в класі, проектне навчання, опрацювання теоретичного матеріалу (самостійно, чи під час перегляду навчальних відео з уроку). Велику роль відіграє самоосвіта, коли учень самостійно опрацьовує навчальний матеріал, без допомоги вчителя, однак головне завдання вчителя – дати дитині завдання, та ресурси для роботи. Під час запровадження змішаного навчання вчителі набувають іншої ролі, наприклад фасилітаторів навчального процесу. Головна мета вчителя – не спостерігати, а бути

менторами, активно взаємодіяти з учнями, організувати колективне обговорення, допомагати у вирішенні проблемних ситуацій.

Одним з перших закладів середньої освіти в Україні «змішане навчання» запроваджував Рішельєвський ліцеї м. Одеси, інша назва - «Центр дистанційної освіти Одеської області». Тут так трактують поняття: «Змішане навчання *blended learning*» або «гібридне навчання» – це методика формальної освіти, згідно з якою учень/учениця засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає в шкільному класі. Водночас, усі активності впродовж вивчення того чи іншого предмету логічно пов'язані між собою й, як результат, учень отримує цілісний навчальний досвід.»[14].

Варто зазначити, що в 2018/2019 навчальному році був проведений перший набір до Рішельєвсько ліцею в клас за змішаною формою навчання. Якщо коротко характеризувати форму змішаного навчання в ліцеї: наповнюваність класу 15 – 18 учнів, які пройшли вступні конкурсні випробування; два дні на тиждень учні знаходяться вдома й навчаються дистанційно у форматі онлайн, і ще три дні на тиждень вони відвідують ліцей у звичайному очному режимі. Крім того, на початку навчального року, протягом вересня, учні повністю навчаються в очному режиму. За цей час на платформі дистанційного навчання створюються персональні кабінети, учні навчаються користуватися електронними засобами, освоюють функціонал платформи дистанційного навчання, навчаються культурі спілкування у віртуальному освітньому середовищі тощо.

Аналіз навчального процесу в ліцеї під час карантину свідчить про те, що найбільш комфортно в цих умовах себе почували класи, в яких освітній процес раніше здійснювався за змішаною формою, що нам говорить про те, що діти були вже підготовані до такої форми роботи, а тому навчатися дистанційно їм було значно простіше, ніж звичайним учням.

Отже, вище було подано кілька визначень понять «дистанційне навчання» та «змішане навчання». Аналізуючи подані визначення, можемо зробити висновок, що ці поняття не є тотожними. На нашу думку, дистанційне навчання є значно ширшим поняття, і включає в себе різні форми роботи з учнями, в тому числі змішане навчання.

1.2 Історичні передумови, еволюція дистанційного навчання

Поняття «дистанційне навчання» виникло відносно недавно, в XIX в. До більш ранніх форм дистанційного навчання відноситься заочне навчання, представлене вперше в Європі в кінці XVIII в. Учні поштою отримували навчальні матеріали, листувалися з педагогами, посилали вчителю на перевірку свої письмові роботи і отримували поштою коментарі викладача. Основоположником дистанційного навчання є британський вчений-стенограф Айзек Пітман, який в 1840-х рр. представив новаторську систему навчання за допомогою стенографії. Він був вчителем англійської мови, і в 1837 році він запропонував ввести в навчання скоропис (стенографію), який дозволив би краще взаємодіяти з учнями. Пітман надсилав шифровані тексти своїм учням і отримував назад роботи на перевірку. Такий зворотній зв'язок був важливим досягненням в Пітманській системі. У США на початку XIX ст. Вільям Рейні Харпер, перший ректор університету Чикаго, ввів поняття «заочні шкільні курси» з метою розвитку освіти. Цю ідею також втілював в життя Колумбійський університет. [6]

Першим університетом, який ввів дистанційне навчання в освітню програму, був Лондонський університет. У 1828 р офіційний дозвіл на введення даного курсу було підписано королевою Вікторією. Дистанційний курс називався Міжнародною програмою Лондонського університету і включав в себе основний курс навчання, аспірантуру і отримання диплома. Чарльз Діккенс назвав Лондонський університет «Народним університетом», так як він надавав навчання як заможним, так і менш забезпеченим студентам. У 1911 р. в австралійському Університеті Квінсленда був

заснований Департамент заочного навчання. У 1946 р. при Південно-Африканському університеті також були створені курси дистанційного навчання. До одних з найбільш значущих подій в історії дистанційного навчання відноситься становлення британського Відкритого університету в 1969 р. Відкритий університет – один з провідних найбільших вузів Великобританії, де навчається близько 200 000 студентів. Мета створення Відкритого університету – дати можливість учням з різних міст і країн отримати престижний британський диплом.

Університет надає вищу і післядипломну освіту, а також додаткові курси підвищення кваліфікації. Дистанційна програма університету виявилася прекрасною альтернативою традиційному навчанню. Розвиток і значний успіх британського Відкритого університету надихнув інші країни на створення дистанційної програми навчання. Наприклад, іспанський Національний університет дистанційної освіти (1972), німецький Fern Universität в Хагені, а також Канадський відкритий університет. В даний час велика кількість університетів називаються «Відкритий університет».

Поширення і розвиток дистанційного навчання пов'язане перш за все з радіо, яке в 1930-х роках стали активно використовувати для передачі інформації на далекі відстані. Вже до 1938 р. багато університетів і коледжів розпочали транслювати програми навчання в загальноосвітні школи по радіо. Транслявання уроків включало в себе питання і відповіді, читання, виконання різних завдань, написання контрольних. У 1948 р. Джон Уілкінсон Тейлор, ректор Луїсвілського університету, передбачив, що за допомогою радіо американська освіта просунеться на 25 років вперед. Він припустив, що учні будуть платити невелику суму за дистанційне навчання, отримувати всі матеріали поштою і слухати по радіо дискусії, що проводяться на занятті. Однак в 1950-х популярність радіо значно знизилася.

Було багато спроб використовувати телебачення у дистанційному навчанні. У 1970-х експерти досліджували потенціал телевізійних курсів, які

вважаються попередниками сучасних онлайн-курсів. З початку 1980-х почалося використання супутникової та аудіокомунікації. В кінці 1980-х інтерактивні відео були розроблені для дистанційного навчання. Учитель і учень могли використовувати аудіо- та відеозв'язок для візуального контакту. Трансляції уроків з обговореннями в класі розширювали межі дистанційного навчання.

Однак саме з появою комп'ютера та Інтернету віддалене навчання отримало найбільше поширення по всьому світу. Нові технології принесли нове розуміння поняття освіти: освіта, необмежена простором і часом. Через Інтернет учні отримують програму навчання, консультацію педагога, а також відео-, аудіо- та текстові матеріали. Згідно Національному центру статистики освіти США, з 1995-1998 рр. збільшилася кількість освітніх установ, що надають дистанційне навчання – від 33% до 44%. Більш того, стало вдвічі більше програм додаткової освіти - від 25 730 до 52 270 курсів, від 870 до 1 520 програм. Кількість зарахованих до вищого навчального закладу також зросла від 753 640 до 1,6 млн. Роки з 2000 по 2008 вважаються періодом стрімкого розвитку дистанційного навчання, як в розвинених, так і в країнах, що розвиваються. У 2008 р онлайн-програми навчання були доступні вже в 44 штатах США. У 2011 р третина студентів, зарахованих до вузів США, записувалися також і на програму дистанційного навчання. На сьогоднішній день багато державних і приватних освітніх установ надають віддалене навчання з правом отримання наукового ступеня. Наприклад, в більшості британських університетів є можливість отримати ступінь магістра дистанційно. Дані курси розрізняються в ціні і тривалості, але всі вони забезпечують гнучкий графік навчання, самонавчання по висланим матеріалами і консультації з викладачем по Skype або електронною поштою.

Спочатку дистанційні програми в Британії були представлені в сфері фінансів та юриспруденції, управління бізнесом та інформаційних технологій. Для того щоб вступити в британський університет на

дистанційну програму, необхідно мати диплом про першу вищу освіту (зазвичай в аналогічній або близькою сфері), вільно володіти англійською мовою (IELTS з 6.0 для технічних дисциплін і 6.5 для бізнесу та юриспруденції). Таким чином, вже з першої половини ХХ ст. технології дистанційного навчання еволюціонують, змінюються і стрімко змінюють наше життя.

Автор роботи також близько знайома з поняттям «дистанційне навчання» за індивідуальним планом, адже закінчила навчальний заклад «Школа екстернів» в Голосіївському районі м. Києва. Ідея створення такого навчального закладу з'явилася ще в 1993 р., з того часу було багато нарад з управлінням освіти і МОН України, ідея відродження індивідуального навчання в Україні була підтримана, і тепер велися роботи із створення такого навчального закладу. І ось 2 березня 1997 р. загальноосвітній навчальний заклад «Школа екстернів» був зареєстрований як юридична особа. Спочатку школа розміщувалась в приміщенні Голосіївського ліцею № 241, у своєрідному центрі освітніх інновацій. З 1999 р. Школа екстернів має окреме власне приміщення за адресою пр.40-річчя Жовтня, 106/4. Отримавши його у вигляді занедбаного дитячого садка, вчителі, батьки та діти перетворили його на сучасну установу із затишними класами, актову залу та бібліотекою. Міська влада та батьки учнів допомогли устаткувати Школу екстернів меблями, комп'ютерами та копіювальною технікою.

Загалом школа створена для учнів, що мають нестандартне мислення, високий рівень самостійності та сформованості мотивації до навчання, це діти у яких визначені плани на майбутнє, і в школі створені всі умови для того щоб проходити атестацію прискорено, наприклад можна здати за один рік програму кількох класів. У мене під час навчання також була така практика, я одразу здала всі контрольні за програмою 1 та 2 класу, а також коли закінчувала школу то склала всі іспити 10 і 11 класу за 1,5 роки, а не за 2, як всі учні. Цей навчальний заклад є прекрасним місцем для всебічного

розвитку особистості, бо лише певну частину часу учень займається навчанням самостійно плануючи свій графік, таким чином є можливість професійно займатися спортом, мистецтвом. Також тут мають змогу навчатися «виняткові діти» - педагогічно занедбані, хворі, конфліктні, обтяжені складними сімейними обставинами.

Також варто розглянути розвиток дистанційного навчання в Україні за останні двадцять років. Якщо орієнтуватися на офіційні джерела і накази, то в нашій країні лише 21 січня 2004 р. МОН України наказом №40 затверджує «Положення про дистанційне навчання» [22].

Прикладом дистанційного навчання на практиці в Україні може бути проект «Міжнародна українська школа», започаткований за ініціативи МОН в 2006 р. для забезпечення права на освіту дітям громадян України, що тимчасово чи постійно проживають за кордоном. Проект трансформований у 2007 р. як загальноосвітній навчальний заклад, де у співпраці з Українським інститутом інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ» та компанії «Міранда» було розроблено програмне забезпечення системи дистанційного навчання, що включало модулі управління даними успішність учнів (журнал успішності) та кожного з них (щоденник учня), модулі формування класів й розкладу занять та модуль спілкування (повідомлення електронною поштою та внутрішні повідомлення системи). Влітку 2008 р. підсумкове річне оцінювання та державну атестацію на базі школи пройшли дистанційно більше семисот учнів недільних українських шкіл у зарубіжних країнах.

Однак і до цього дистанційне навчання в Україні існувало, його започаткували Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харківський національний університет радіоелектроніки та Львівський інститут менеджменту ще в 1997 році. У 2000 році наказом Міністерства освіти і науки України був створений Український центр дистанційної освіти при національному технічному університеті «Київський політехнічний інститут». З цього моменту в

університетах України відкриваються центри (інститути) дистанційного навчання, починається експериментальне впровадження дистанційного навчання. Одним з перших були Національна академія державного управління при Президентові України та її Регіональні інститути в Харкові, Дніпрі, Одесі та Львові. Першими університетами, які отримали дозвіл МОН України на проведення експерименту з дистанційного навчання, були Сумський державний університет та Хмельницький національний технічний університет. На жаль, суттєвої активності у цьому процесі в університетах України не спостерігалось.

Дуже активно технології дистанційного навчання з 2005 року використовувались у Вінницькій гімназії № 17. На сьогоднішній день вона має понад 12 000 уроків для всіх предметів 2-11 класів й активно їх використовує. Усі ці уроки відкриті для використання школами України (<https://disted.edu.vn.ua/>). [14]

Цікавим прикладом запровадження дистанційної та змішаної освіти в школах України є Рішельєвський ліцей «Центр дистанційної освіти Одеської області». Цей навчальний заклад був створений в 1989 р. і фактично одразу комп'ютеризований. Спочатку всі комп'ютери були підключені до локальної мережі. У 1992 році ліцей був підключений до виділеної лінії мережі Інтернет. У 1995 році випробувана нова технічна можливість – Інтернет через радіо-модем. З 2007 року ліцей було підключено до оптоволоконної провідної мережі, це найбільш якісний інтернет сьогодення. Зараз ліцей має свою IP адресу і WEB-Сторінку rl.odessa.ua. Дуже цікавими були етапи запровадження дистанційної освіти в Рішельєвському ліцеї. Спочатку з 2000 року до 2016 року здійснювався пошук педагогічних і методичних технологій навчального процесу з використанням електронних засобів комунікації. Були запропоновані та впроваджені різноманітні навчально-виховні заходи [с.2, 14]. Наступним етапом стало набуття ліцеєм статусу дослідно-експериментального навчального закладу Всеукраїнського рівня згідно з

наказом МОН України № 1390 від 30.12.2015 року. Головна мета дослідно-експериментальної роботи визначена в темі, над якою працює педагогічний колектив ліцею: «Розробка і впровадження педагогічних технологій дистанційного навчання на базі освітнього центру з використанням сучасних електронних засобів комунікації» на базі комунального закладу «Рішельєвський ліцей» Одеської обласної ради».

1.3 Особливості дистанційного навчання в практиці сучасної школи.

Для того щоб подати точну інформацію щодо поточної роботи в школі, і того як саме працюють вчителі під час дистанційної освіти ми провели онлайн опитування, в якому прийняли участь респонденти з усіх куточків України. Анкета для опитування була створена на платформі Google Forms, і розміщена в соціальних мережах – Facebook та Telegram, в групах вчителів географії та інших природничих наук. Після закриття відповідей в анкеті, ми провели ранжування відповідей, були створені відповідні діаграми, які ми проаналізували. Аналіз кожного питання та діаграми представлені нижче.

Рис. 1 Стать респондентів

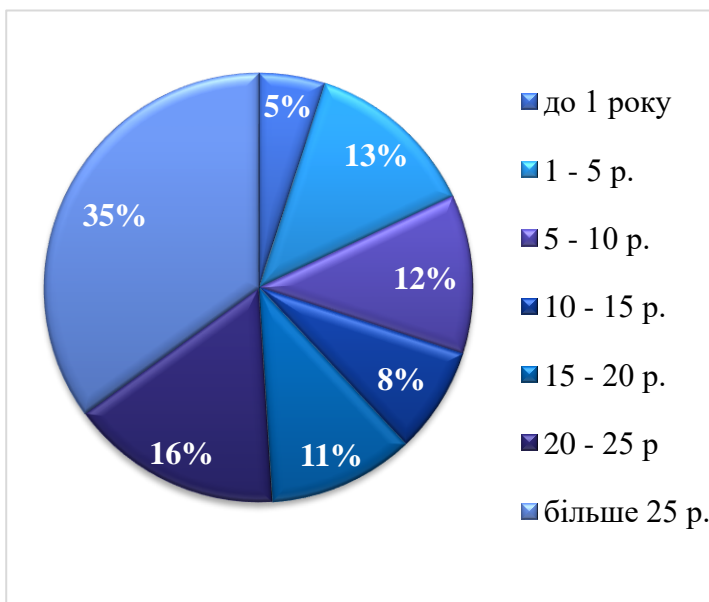

Рис. 2 Досвід роботи респондентів у закладах загальної середньої освіти

Як видно на рис. 1 в анкетуванні прийняли участь 210 осіб, переважно жінки, чоловіків всього 10%, що чудово ілюструє реальність в сучасних школах.

Аналізуючи діаграму на рис. 2 ми бачимо, що найбільша кількість респондентів мають великий досвід роботи у школі – більше 20 р., що свідчить про переважання у школах вчителів старшого віку. Однак присутнє і молоде покоління, 13% опитаних працюють від 1 до 5 років. А ще 12 % - не більше 10 р. Найменша кількість респондентів – вчителі, що мають досвід до 1 року, таких всього 5%.

Рис. 3 Посада, яку обіймають респонденти

За діаграмою на рис.3 ми проаналізували, що 33% опитаних – вчителі вищої категорії, їх найбільше серед респондентів.

Також 21% це вчителі методисти. Вчителів першої категорії теж багато – 20%. А ось найменше серед наших респондентів вчителів другої категорії – всього 10%.

Рис.4 Географія респондентів

На рис.4 ми бачимо розподіл кількості респондентів за обласними центрами. На рис.5 діаграма, що наочно показує розподіл респондентів по містах. Одне з важливих завдань даного опитування – різноманітність відповідей, і точність дослідження. Тому присутні респонденти з різних куточків країни. Як не дивно, найбільша кількість респондентів проживають в малих містах і смт – їх 49%. Кияни займають друге місце – їх 21%, ще 30 % - жителі обласних центрів. Особливо виділяються Львів та Тернопіль.

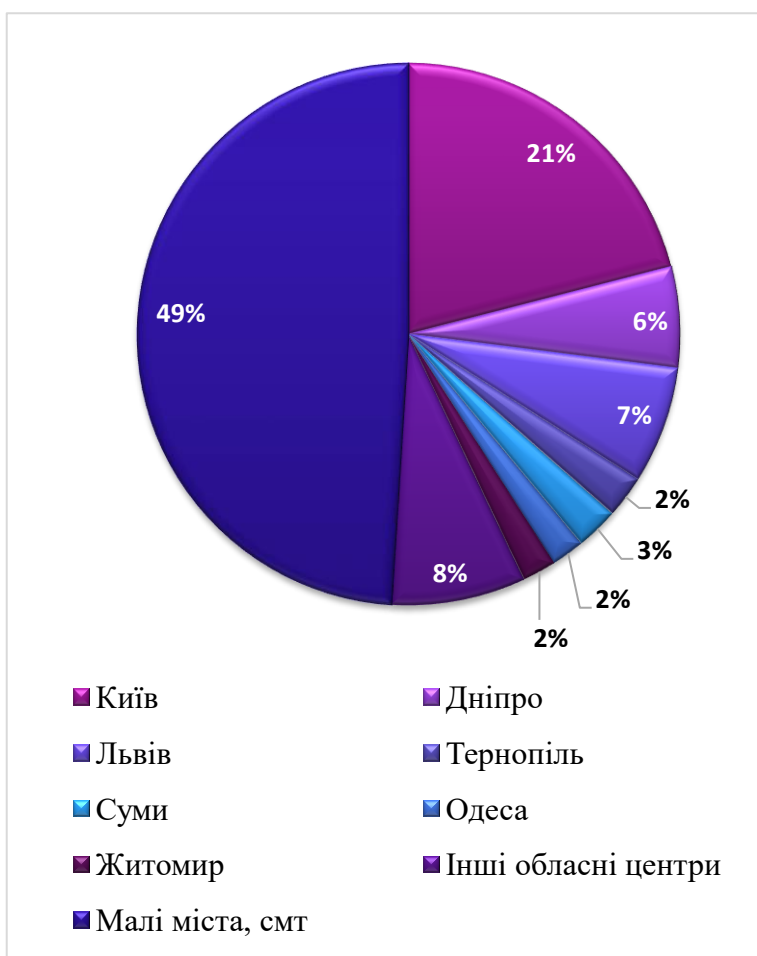

Рис.5 Міста в яких респонденти працюють

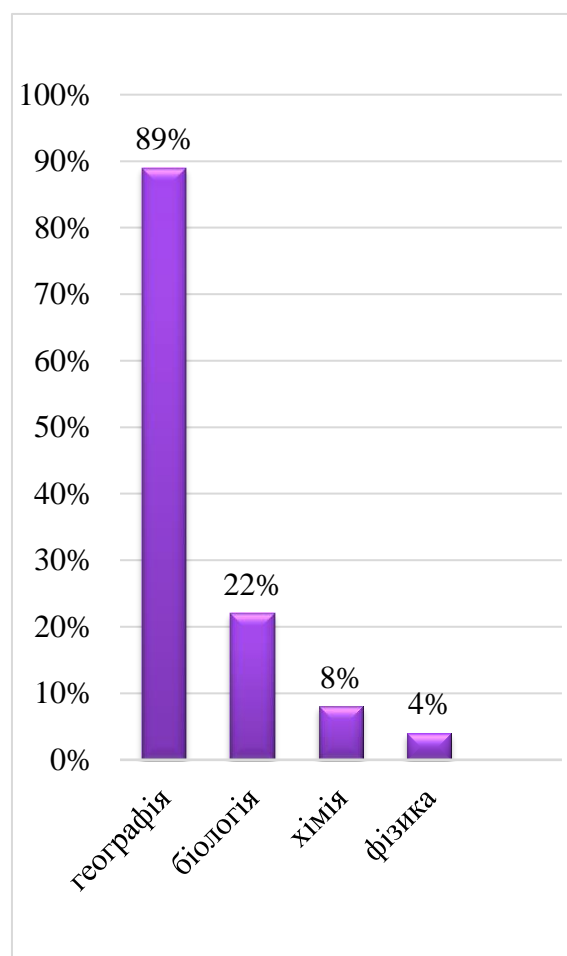
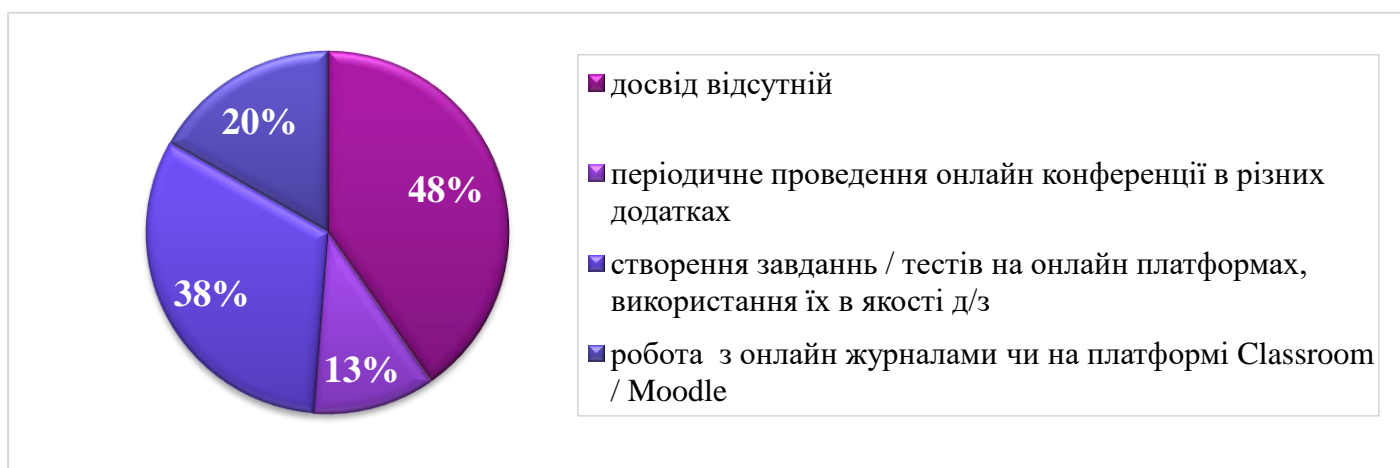

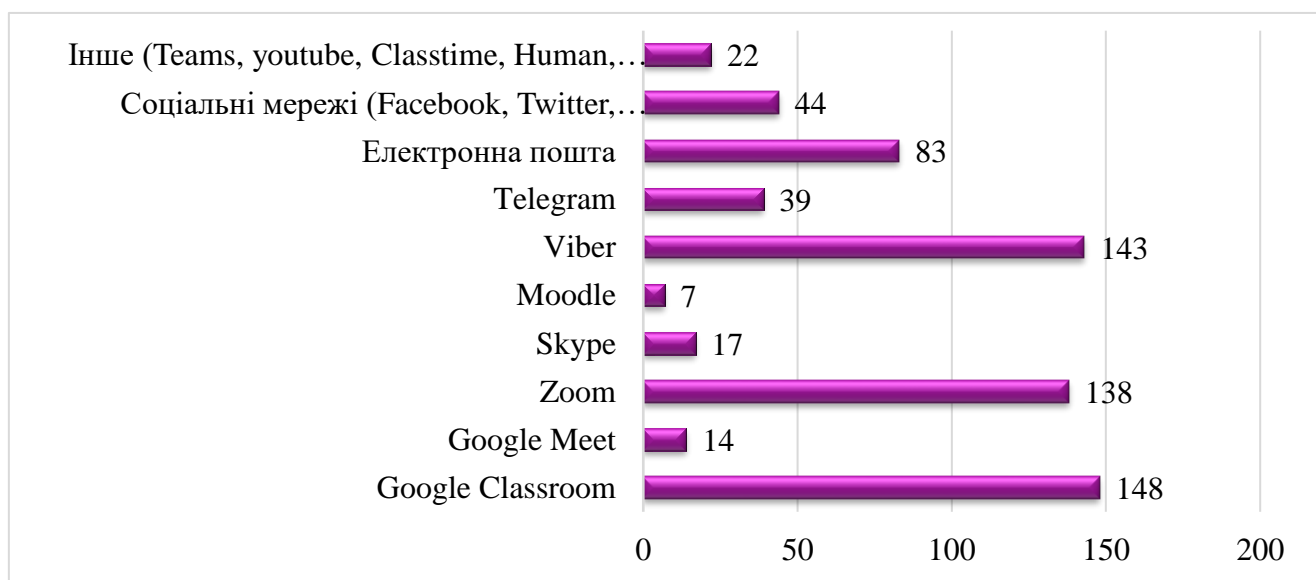
Рис. 6 Розподіл респондентів за предметами, які вони викладають

Під час опитування ми робили акцент саме на географів – їх 89 %, однак сьогодні вчителі можуть одночасно викладати декілька дисциплін, тому ми взяли до уваги всі природничі дисципліни. З опитаних 22% – вчителі біології, а ось найменше фізиків – всього 4%.

Рис.7 Аналіз досвіду респондентів щодо навчання учнів в дистанційному форматі до тотального переведення освітнього процесу в дистанційний

На рис.7 ми бачимо діаграму одного з найцікавіших питань анкети, адже для більшості вчителів дистанційний формат роботи був неочікуваністю. Майже половина опитаних зовсім не мали досвіду роботи онлайн. Тільки 13% респондентів іноді працювали в режимі онлайн конференцій. А ось інтерактив був присутній на уроках і до пандемії, адже 38% вчителів створювали різноманітні завдання онлайн, іноді давали їх в якості домашнього завдання. 20% респондентів опанували технології роботи на онлайн платформах Classroom чи Moodle. Отже, частина вчителів вже працювали з онлайн технологіями, тому їм було легше пристосуватися до дистанційної роботи, однак більшості все таки було складно.

Рис. 8 Діаграма інформаційно-комунікаційних ресурсів, які вчителі найчастіше використовували під час дистанційного навчання

Дистанційне навчання передбачає постійне спілкування з учнями, активну комунікацію, тому важливо розуміти які сервіси вчителі використовують найчастіше. Аналізуючи діаграму представлену на рис.8 бачимо, що найбільша кількість респондентів працює в Google Classroom – адже на сьогодні це найкраща платформа для комунікації, перевірки робіт та публікації завдань. Щодо онлайн конференцій – 138 респондентів проводять їх у Zoom. З онлайн месенджерів найчастіше вкористовують Viber, однак 39 осіб надають перевагу Telegram,адже це більш сучасний і зручний додаток. Також фаворитом наших респондентів стала електронна пошта, її використовують 83 вчителів з опитаних.

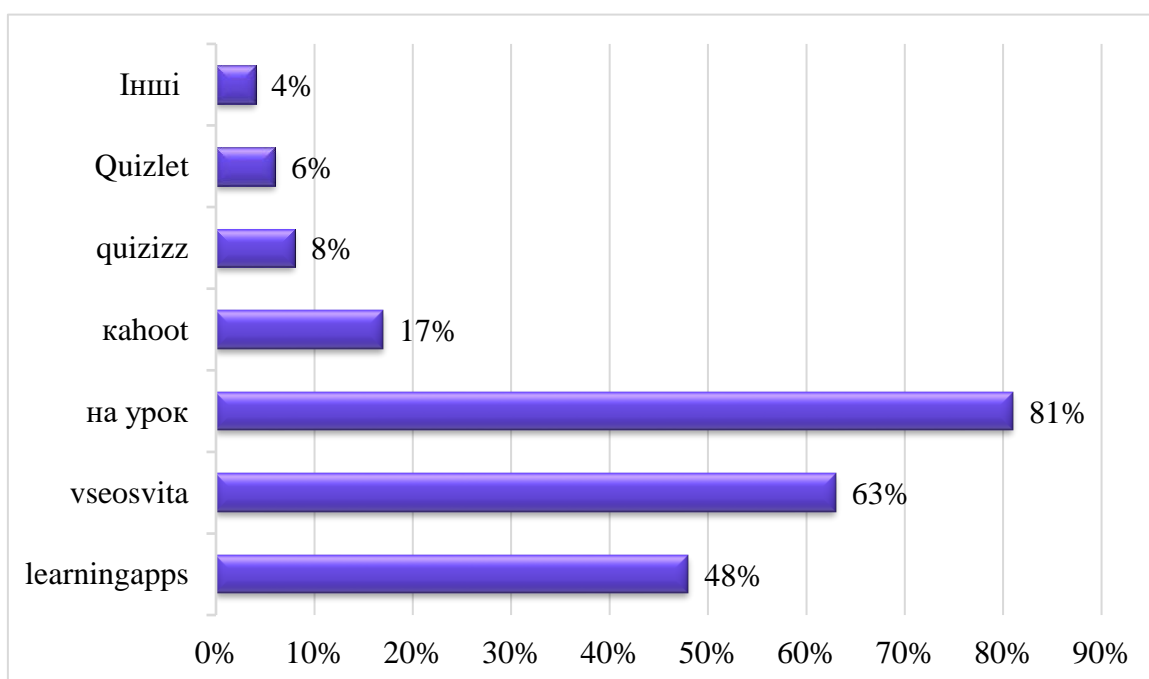

Рис. 9 Діаграма щодо інтерактивних сервісів, які використовують опитані респонденти

Сьогодні інтерактивні завдання є невід’ємним складником роботи вчителя, особливо в дистанційному форматі, тому ми попросили вчителів визначити, які саме платформи є більш зручними і пристосованими до роботи в Україні. Аналізуючи діаграму представлену на рис.9 можна стверджувати, що перше місце займає сайт «На урок», його обрали 81% опитаних. Також безперечними фаворитами є платформа vseosvita та learningapps. 17% респондентів також обирають kahoot, напевне тому що це тести у більш розважальній формі, що подобаються багатьом учням.

Основні проблеми і труднощі дистанційної освіти

№	Формулювання відповідей	К-ть
1	Проблеми з технікою, її відсутність в школах, у вчителів та учнів, недостатньої пам'яті для встановлення додатків	93
2	Недостатня швидкість та якість інтернету, його відсутність (особливо в селах !)	80
3	Учні немотивовані, пасивні на уроках, невідповідально виконують завдання	27
4	Академічна недоброчесність, важко перевірити справжній рівень знань, необ'єктивне оцінювання	31
5	Необхідність швидко перевести всі методичні матеріали в онлайн формат, за лічені дні опанувати нові додатки і програми, за відсутності методичної підтримки	23
6	Учні частіше пропускають уроки, невчасно виконують завдання, мають постійні заперечення та відмовки	20
7	Відсутній емоційний складник – недостача особистого контакту з учнями, рідко є зворотній зв'язок, бо більшість відмовляються працювати з камерами. А без цього вчителю важко побачити наскільки засвоєний/ зрозумілий матеріал.	19
8	Безвідповідальність батьків: допомагають списувати дітям, навчаються замість них, не контролюють дітей, не готові включатися в освітній процес.	17
9	Збільшився обсяг часу на підготовку до уроків, перевірку робіт	11
10	Недостатня кількість часу на урок за регламентом – 20 /25 хв.	5
11	Емоційне, моральне та фізичне перевантаження	4
12	Інші аргументовані відповіді: <ul style="list-style-type: none"> • в одній кімнаті/ квартирі одночасно кілька онлайн – 	

	<p>конференцій</p> <ul style="list-style-type: none"> • відсутність єдиної шкільної платформи для роботи, перевантаження серверів • перенавантаження дітей роботою з гаджетами • заповнення журналів • діти сприймають дистанційку як канікули 	
--	--	--

В таблиці №1 висвітлені питання щодо проблем і труднощів у дистанційній освіті. І саме це питання стало одним з найбільш резонансних у даному опитуванні, адже саме це важливо сьогодні вчителям – щоб ми почули про існуючі проблеми, і змінили ситуацію, якщо це можливо.

Майже половина опитаних наголошують на проблемі з технікою, в школах і вдома, також кажуть що в учнів часто немає гаджетів, або пам'яті на них. Наступною проблемою визначають погану якість інтернету чи його відсутність – так зазначили 80 вчителів, особливо важкою є ситуація в селах.

Більшість вчителів зазначають, що учні пасивні на уроках, не мотивовані до виконання завдань, частіше пропускають уроки, і звісно списують. Важливий складник у роботі вчителя – бачити зворотній зв'язок і роботу учнів на уроці, однак під час дистанційного формату це зробити стало значно складніше. 19 вчителів зазначили, що мають складнощі у співпраці з учнями, особливо за відмови вмикати камери.

Щодо емоційного виснаження та перевтоми – це зазначили 4 особи з опитаних. Також болючим питанням стала співпраця з батьками – 17 респондентів наголошують на безвідповідальності батьків, адже батьки допомагають дітям списувати, іноді виконують за них роботи.

Рекомендації вчителів для покращення дистанційної освіти (за відкритими відповідями респондентів)

<i>№</i>	<i>Формулювання відповідей</i>	<i>К-ть</i>
1	Забезпечити вчителів технікою, виділяти кошти на інтернет	42
2	Самоосвіта/ опанувувати нові платформи, технології	40
3	Різноманітність інтерактиву, створити онлайн програму для учнів (відеоуроки, тести)	37
4	Створити практичний курс для вчителів за підтримки МОН, проводити підвищення кваліфікації вчителів в ІТ сфері	22
5	Визначити одну основну платформу для дистанційної роботи школи	21
6	Чіткий план уроку, єдині вимоги до учнів в школі (вмикати камери, комунікація з вчителями у визначений час і т.д.)	8
7	Не перевантажувати учнів великою кількістю завдань/ платформ	6
8	Повернутись до офлайну	5
9	Зміна формату (перевернутий клас, синхронний/ асинхронний режим, урок 30 –35 хв. + перерва 20 хв)	5
10	Інші аргументовані відповіді: <ul style="list-style-type: none"> • скорочення інших видів роботи (заповнення журналів і т.д.) • підвищити зарплату (особливо молодим вчителям, щоб вони були мотивовані йти працювати в школу) • індивідуальний підхід до дітей • співпраця з батьками 	

В будь якій ситуації важливо не зупинятися, а йти вперед, хоч і маленькими кроками. Якщо існують проблеми – варто спробувати з ними розібратися. Рекомендації щодо покращення дистанційної освіти є дуже цінними, особливо якщо їх надали професіонали. Ми опрацювали відкриті відповіді респондентів і прийшли до висновків, що на жаль не всі рекомендації реально втілити в життя. Однак деякі є досить важливими і цікавими. Більш детально з рекомендаціями вчителів можна ознайомитись в таблиці №2, що розміщена вище.

42 вчителі зазначили, що всіх учасників освітнього процесу варто забезпечити технікою та гарним інтернетом для роботи в дистанційному форматі (бажано за державні кошти). На нашу думку, сьогодні це не зовсім реально.

А ось наступні 2 поради є дуже слухними ! 40 респондентів наголошують на самоосвіті, а ще 37 кажуть про різноманітність інтерактиву під час занять. І справді, створити свій сайт чи платформу, де всі матеріали переведені в електронний формат – це надзвичайно зручно! Багато спеціалістів вже давно так працюють, а деяким довелося визнати перемогу технологій над паперовими носіями.

Дехто з учителів не готовий займатися самоосвітою, також кажуть що це дорого і не завжди матеріал виправдовує витрачені кошти. Тому 22 респонденти пропонують створити єдину програму підвищення кваліфікації для вчителів. На основі рекомендацій МОН, ця програма має підготувати вчителів до роботи з учнями онлайн.

Інша частина вчителів наголошує, що ми не маємо перевантажувати учнів, і себе також. Тому варто вивчати нові системи проведення занять – асинхронна взаємодія, перевернутий клас. Також дуже слухним є створення певних правил – на якій саме платформі працює школа, як саме проходить

комунікація з учнями та батьками (визначені програми і час). Якщо будуть існувати дедлайни і чіткі правила – система буде працювати значно краще.

Ще одним інструментом для визначення проблем дистанційного навчання в сучасній школі стало проведення інтерв'ю з учителями.

Взяти участь у ньому нами погодилися 5 учителів:

- Шипко Наталія Василівна, старший завуч з виховної роботи у ліцеї «Наукова зміна», вчитель географії та біології;
- Євтушенко Алла Володимирівна вчитель географії у ліцеї «Наукова зміна», викладач на курсах ЗНО Educator;
- Лошицька Вікторія, вчитель географії у закладі загальної середньої освіти I-III ступенів Коцюбинської селищної ради Київської області; (ще навчається)
- Єрмакова Наталя, директор альтернативної школи «LeaderShip» на Оболоні, викладач української мови та Історії України;
- Єрмак Наталія, ментор старших класів у школі альтернативної освіти «LeaderShip» на Оболоні. Викладач географії та біології.

Нашими респондентами були – завуч та вчитель з ліцею «Наукова зміна», директор і ментор старшої школи з альтернативної школи «LeaderShip» на Оболоні, та вчитель географії з смт. Коцюбинського.

Інтерв'ю містило 10 запитань: стосовно загальної інформації про вчителя – перші 3 запитання, а також 7 запитань щодо запровадження дистанційної освіти у навчальних закладах де вони працюють.

Для проведення інтерв'ю було застосовано інструментарій: запитання для інтерв'ю, диктофон (інтерв'ю з Шипко Н.В. було проведено на базі ліцею до запровадження локдауну), програму Zoom (інші 4 інтерв'ю були проведені онлайн з використанням програми Zoom, також були зроблені відеозаписи для подальшої обробки інформації).

Всі респонденти зазначили, що дистанційна освіта в такому форматі який був запроваджений навесні 2020 р. стала новиною, ніхто з них раніше стільки не працював онлайн. Лише деякі вчителі у своїй роботі іноді використовували методи дистанційного навчання. Наприклад, Алла Євтушенко раніше працювала з учнями у *Viber* - записувала їм відеопояснення матеріалу і відправляла певні завдання, також працювала на уроках з інтерактивними завданнями. У В. Лошицької, Н. Єрмак та Н. Єрмакової також до початку тотальної дистанційної освіти був досвід роботи з учнями в інтерактивних додатках Kahoot, Classtime, Quizizz та інших. Тому респонденти зазначають, що дистанційна освіта захопила їх навчальні заклади зненацька, однак адміністрація швидко зреагувала і навчальний процес було відновлено вже за кілька днів але в дистанційному форматі. Наших респондентів дистанційне навчання не лякало, вони дивилися на це як на новий етап у житті, цікаве випробування яке відкриває нам нові можливості.

Варто зазначити, що під час запровадження дистанційної освіти навесні 2020 р. не було чітких вказівок від МОН України стосовно того які освітні ресурси використовувати. Тому кожен навчальний заклад самостійно обирав форму роботи (синхронний/ асинхронний режим) та ті дистанційні платформи, на яких буде працювати навчальний заклад.

Ліцей «Наукова зміна» та школа в смт. Коцюбинського створили корпоративні акаунти Google G Suite (Google Classroom) – це була основна платформа для дистанційної освіти, що доповнювалась різноманітними додатками на уроках з кожного предмету, це вже за вибором вчителя. Онлайн конференції більшість викладачів цих навчальних закладів проводили у Zoom. В альтернативній школі «LeaderShip» на Оболоні матеріали до уроків зберігалися в окремих папках на Google Drive, а для проведення онлайн конференцій спочатку обрали Skype, але з часом деякі старші класи перевели в Zoom.

Цікавим спостереженням стало те, що навчальні заклади практично не змінили форму роботи у 2020 – 2021 навчальному році, працювали з тими самими програмами що були запроваджені навесні 2020 р. З цього можна зробити висновки, що за три місяці дистанційного навчання ці навчальні заклади вже перевірили платформи з якими працювали, і були задоволені результатами. Тому суттєвих змін в дистанційному навчальному процесі вже не відбувалося, що було дуже зручно для дітей і для вчителів, які вже навчилися користуватися віртуальними інструментами для надання освітніх послуг.

На нашу думку, найцікавішими питаннями в інтерв'ю були два останні – про труднощі дистанційної освіти та рекомендації від наших колег, стосовно запровадження дистанційної освіти.

У наших респондентів виникали таку труднощі, під час запровадження дистанційної освіти:

- відсутність мотивації та бажання учнів вчитись дистанційно;
- більшість учнів відмовляються вмикати камери, тому важко встановити взаємозв'язок з учнями, немає фідбеку і дуже важко скерувати свою роботу так, щоб намічений результат був досягнутий;
- значно більше часу потрібно витратити на підготовку до уроків та перевірку домашніх робіт;
- важко відфільтрувати саме той матеріал, який треба пояснити учням під час онлайн заняття, також Алла Євтушенко зазначає: «Дистанційна освіта це дещо інший формат, ніж те як її уявляє більшість, і як ми працюємо зараз! Але проблемою є сприйняття учнів і батьків. Як на мене вчитель має допомагати учням в опануванні матеріалу і створенні цікавих завдань, а не просто подавати теоретичний матеріал»;
- особливо важко було працювати з учнями молодших класів (на початку дистанційної освіти вони постійно гралися в ігри, писали флуд

в чати, спілкувалися не за темою уроку, не завжди вимикали мікрофони на уроці);

- фізичне і моральне виснаження дітей та вчителів було помітне вже у травні, під кінець навчального року продуктивність учнів почала падати, і це логічно, бо діти в принципі втомилися від навчання, а тим більше в новому для них форматі, що є нормально;
- невиправдані очікування від батьків, бо батьки не до кінця розуміють як саме ми проводимо уроки, і як нам було складно перелаштуватись з офлайну на онлайн;
- налагодження правильної комунікації з учнями щоб ми давали якісний фідбек, і дітям все було зрозуміло;
- були проблеми з технічним забезпеченням у дітей, особливо якщо в родині кілька учнів, але батьки вирішували такі питання досить швидко.

Хочу зазначити, що у своїх відповідях респонденти фактично одразу визнавали ці проблеми і труднощі не такими суттєвими, і часто одразу давали відповідь на запитання як вони вирішують ці труднощі. Детально зміст запитань і відповідей інтерв'ю у додатках А-Д.

У більшості наші респонденти є досвідченими вчителями, які отримували високі нагороди навіть від вищих посадових осіб країни, люди які працюють в одних з найкращих навчальних закладів України. Їхні поради поради вчителям для покращення роботи в дистанційних умовах:

- дізнавайтеся більше цікавої інформації з вашого предмету, адже сьогодні завдяки інтернету ми можемо знайти практично все;
- намагайтеся раціонально розподіляти свій час, не намагайтеся прочитати лекцію, щоб це не була суцільна онлайн балаканина, як часто зараз говорять «балакаюча голова»;

- комунікуйте з учнями, ставте їм запитання, давайте їм цікаві завдання і дослідження, до яких немає готових відповідей в інтернеті, потрібно давати дітям можливість виконувати більше пошукову роботу;
- приділяйте час собі, бо дистанційна освіта дуже виснажує морально і фізично, тому не забувайте про відпочинок, для себе і для учнів;
- важливо щоб учні навчалися комунікувати між собою, тому можна створювати якісь командні завдання, які будуть мотивувати до спілкування;
- потрібно адаптуватись до ситуації, і шукати інший вихід, щоб суто дистанційної освіти не було, бо вона не така якісна як очне навчання;
- дослухайтеся до того, що говорять учні і чи є з ними зворотній зв'язок, бо освітній процес є дитиноцентрованим, тому не забуваємо запитати дітей як їм цікавіше вчитись;
- однозначно потрібно поповнювати свій ресурс. Під час підключення до уроку потрібно заряджати дітей на позитив, а не на негативні думки, навіть якщо це 4 -й чи 5-й урок. Важливо, щоб педагог під час дистанційного навчання міг підтримувати, мотивувати учнів і бути з ними на одній хвили;
- карантин – це можливість підвищити свій рівень кваліфікації. Зараз є багато варіантів різноманітних курсів, вебінарів щодо дистанційного навчання, нових форм освіти, знайдіть нові можливості в карантинних обмеженнях і розвивайтеся. Спілкуйтеся з колегами, переймайте цікавий досвід, знайдіть нові методи викладання і запропонуйте свої, відвідуйте цікаві онлайн конференції;

Деякі рекомендації виділимо окремо від інших, бо вони дійсно авторські і неповторні:

Шипко Н.В., вчитель географії *зазначає:* «Для вчителя головне бажання! А бажання напряду залежать від амбіцій, тож якщо ти амбітний – будеш розвиватися, а якщо ні – то просто звільнишся зі школи. Мене

мотивують мої молоді колеги і тому я, як амбітна людина, теж хочу показати свої переваги, що я не гірша від них, бо 50 р. і 30 р. не велика різниця, головне бажання !».

Євтушенко А.В., вчитель географії, новатор в системі освіти ліцею «Наукова зміна», і її слова лише це підтверджують: «Давайте змінювати формат роботи разом! Бо судячи з новин дистанційна форма роботи це надовго, і це стає в тренді. Тому треба пристосуватися до нового режиму роботи, і зробити цей процес найбільш оптимальним та якісним. Гарні результати будуть тоді, коли ми не будемо створювати «однобоке» вичитування матеріалу, а будемо розвиватися всесторонньо. Але на це безперечно потрібен час, щоб суспільство пристосувалося до нових умов».

Лошицька Вікторія дає наступну пораду: «Моя рекомендація адміністрації шкіл – допомагати всім вчителям в організації дистанційної освіти, заохочувати їх до співпраці, тільки тоді дистанційна освіта буде справді якісною. Особливу увагу потрібно звернути на педагогів зі стажем, бо їм в такій ситуації може бути найважче».

Єрмакова Наталія, директор альтернативної школи «LeaderShip» визначає важливість відпочинку в житті вчителя: «Дбайте про себе, знаходьте час на відпочинок, і відкривайте для себе щось нове і цікаве в роботі і життя загалом. Бо якщо вчителі будуть втомлені, перевантажені, і ще й будуть змушувати дітей робити те, що їм не подобається – нікому від цього не буде добре. А робота так чи інакше має приносити задоволення, тоді виходить її робити класно».

Структура дистанційного навчання – це один з найважливіших моментів, однак на початку пандемії було досить складно визначити найбільш придатні моделі навчання для кожного типу навчальних закладів. Законом було дозволено, щоб кожен навчальний заклад самостійно обирав форму роботи з учнями, адже в різних містах і селах у всіх учасників

навчального процесу різні можливості. Навчальні заклади оцінювали свої можливості за такими показниками:

- цифрова компетентність учасників освітнього процесу;
- наявність дієвого інформаційно-освітнього середовища (сайт школи чи платформа для дистанційної освіти), яка необхідна для взаємодії учасників освітнього процесу – поширення теоретичного матеріалу та завдань, проведення онлайн конференцій і т.д.;
- наявність у вчителів методичних електронних матеріалів, чи можливість розробки таких матеріалів.

Відмінною рисою дистанційного навчання є використання синхронних і асинхронних методів навчання, завдяки яким здійснюється передача. Згідно з Положенням про дистанційне навчання навчальний час враховує передачі відео-, аудіо-, графічної та текстової інформації синхронно та асинхронно. Врахування лише синхронної взаємодії в дистанційному навчанні (лекції вчителя) може призвести до перенавантаження вчителів і учнів. [9]

Синхронне навчання передбачає фіксований розклад і взаємодію учнів і педагогів онлайн згідно з цим розкладом, а також регламентований графік здачі робіт. Синхронне навчання – це взаємодія між собою учасників навчального процесу, коли вони одночасно перебувають у інформаційному середовищі. Наприклад, спілкування онлайн в чатах та соціальних мережах, участь у відеоконференціях (Zoom, Google Meet, Skype).

Асинхронне навчання - учні займаються за своїм індивідуальним графіком і не обмежені в часі. При необхідності вони також можуть продовжити навчання. В асинхронному навчанні учні отримують матеріали онлайн і електронною поштою, мають доступ до відео- та аудіозаписів. Асинхронне навчання також включає в себе такі види взаємодії:

- спілкування в соціальних мережах (Telegram, Facebook Messenger, Viber, Instagram, Facebook), та по електронній пошті;

- обговорення на форумах та Telegram каналах;
- робота на онлайн платформах (Google Classroom, Moodle та інш.), що є середовищем для публікації завдань та оцінювання знань;
- підготовка до ЗНО (Classtime, Google Forms; електронні бібліотеки);
- використання готових уроків: Віртуальна школа «Ранок», Mozaik Education, «Розумники», «Нова школа», «На урок»;
- робота з електронними журналами у різних форматах.

Звісно, кожна модель навчання має свої плюси і мінуси для учнів, педагогів та навчальних закладів. І тут важливо розуміти що викладачі мають право використовувати на своїх уроках, і в якому форматі працювати. Аналізуючи свій досвід роботи під час дистанційного навчання, можемо зробити висновки, що найкращі результати дає **гібридне навчання**. Це методика, коли ми поєднуємо синхронне та асинхронне навчання. Переваги в тому, що ми спілкуємося з учнями онлайн, даємо консультації щодо виконання різних завдань (синхронно), а іншу частину часу учні працюють асинхронно, тобто самостійно виконують завдання, проекти. Саме такий режим дає учням можливість самостійно планувати своє навчання, правильно розподіляти свої можливості і скласти графік.

Коли в Україні розпочався карантин у березні 2020 р. не всі сприймали його серйозно, однак з часом стало зрозуміло, що карантинні обмеження надовго. Тоді були ухвалені відповідні документи, що регулювали запровадження дистанційної освіти. Однак документи і розпорядження не були затверджені урядом як закони. Остаточні зміни в закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту» були внесені і затверджені лише у вересні 2020 р. Доповнення до положень про «Дистанційну освіту», що стосуються санітарних норм і правил були затверджені лише в січні 2021 р. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, який набув чинності з 1 січня 2021 року, обмежує час безперервної роботи з технічними засобами навчання, зокрема комп'ютерами, планшетами, іншими гаджетами.

Водночас тривалість навчальних занять, визначена ст. 10 Закону України “Про повну загальну середню освіту”, лишається незмінною. [17]

Нижче представлені рекомендації щодо безперервної роботи з технічними засобами навчання:

- для учнів 1 класу – не більше 10 хвилин;
- для учнів 2-4 класів – не більше 15 хвилин;
- для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин;
- для учнів 8-9 класів – 20-25 хвилин;
- для учнів 10-11 (12) класів на 1-й годині занять – до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин;
- при здвоєних навчальних заняттях для учнів 10-11 (12) класів – не більше 25-30 хвилин на першому навчальному занятті та не більше 15-20 хвилин на другому навчальному занятті.

Однак надані МОЗ вище рекомендації зовсім не означають, що змінюється тривалість уроків. Законом “Про повну загальну середню освіту” визначено тривалість занять 35 хвилин для 1 класу, 40 хвилин для 2-4 класів, 45 хвилин для 5-12 класів, і ці норми зберігаються. Важливо лише те, що діти не можуть працювати з гаджетами протягом всього уроку, адже це може викликати ризики для здоров’я.

Отже, ми знову повертаємось до синхронного та асинхронного режиму навчання, коли вчитель самостійно визначає форми роботи з учнями. Виходячи з рекомендацій санітарного регламенту вчитель тільки частину уроку перебуває в онлайн конференції з учнями, під час якої може пояснювати теоретичний матеріал, або закріплювати вивчений (через інтерактивні ігри, оцінювання знань в онлайн тестах і т.д.). Інший час уроку всі учасники освітнього процесу працюють асинхронно, тобто не використовуючи гаджети. Учні можуть працювати з підручником, у робочому зошиті, виконувати творчі завдання і проекти. Також вчитель може повернутися до відеоконференції наприкінці заняття, щоб провести

рефлексію, попрацювати з електронною освітньою платформою. Також під час роботи учнів і вчителів з гаджетами санітарний регламент рекомендує обов'язково проводити гімнастику для очей та руханку.

Важливо розуміти, що санітарний регламент лише надає рекомендації щодо тривалості проведення занять з учнями в онлайн режимі, з використанням гаджетів. І кожен навчальний заклад самостійно вирішує яку форму занять обирати, тому рішення щодо розподілу начального часу для різних предметів і доцільність використання синхронного і асинхронного режиму визначає керівник освітнього закладу. Але потрібно пам'ятати, що відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, не менше 30% навчального часу, передбаченого освітньою програмою школи, має організовуватися в синхронному режимі.

Отже, аналізуючи всю теоретичну інформацію можна виділити алгоритм роботи з організації дистанційного навчання в школі[12]:

- ✓ Інвентаризація наявних навичок, технічних можливостей та необхідного обладнання у педагогів та учнів.
- ✓ Вибір загальноприйнятних та зручних платформ для проведення дистанційних уроків, їхнє тестування в педколективі.
- ✓ Підвищення комп'ютерної грамотності вчителів – “експрес-курси” для тих, хто цього потребують (силами “просунутих” вчителів).
- ✓ Складання розкладу уроків і частковий перерозподіл педпрацівників з урахуванням особливостей дистанційних уроків, норм навантаження дітей та технічних можливостей сімей.
- ✓ Організація технічної підтримки, що працюватиме впродовж всього дистанційного навчання (силами вчителів, що мають відповідні навички).
- ✓ Організація системи електронного спілкування з класами – налагодження системи сповіщення про розклад, комунікації з дітьми, отримання домашніх завдань тощо.

- ✓ Організація системи зворотного зв'язку з батьками.
- ✓ Проведення періодичних педагогічних нарад із колективом школи для спільного обговорення перебігу дистанційного навчання, обміну досвідом, спільного пошуку рішень допомоги слабшим учням чи учням, які мають проблеми з організацією дистанційного навчання.
- ✓ Організація заходів для неформального спілкування і психологічної підтримки.
- ✓ Розробка системи оцінювання, яка б відповідала особливостям дистанційного навчання і не перевантажувала дітей та учителів.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДИСТАНЦІЙНО ГЕОГРАФІЇ В 6 КЛАСІ.

2.1 Застосування традиційних методів навчання географії в 6 класі в умовах дистанційного навчання

Методи навчання – це система послідовних дій вчителя, що організовує пізнавальну і практичну діяльність учнів, веде їх до засвоєння змісту географії, як навчальної дисципліни. В даному випадку завдання вчителя – планувати, організовувати, аналізувати, оцінювати, коригувати, контролювати. В той самий момент завдання учня – сприйняти, усвідомити, узагальнити і систематизувати, закріпити, застосувати отримані знання на практиці.

Дистанційна освіта внесла корективи у методи навчання з усіх дисциплін, ну і звісно з географії також. В підрозділі звертаємо увагу на характеристику методів, що використовуються на уроках географії в дистанційному форматі, хоча ці методи є традиційними для освіти. Всі методи можна класифікувати і поділити на кілька підгруп.

За джерелами знань методи навчання поділяють на словесні, наочні і практичні. З групи словесних методів найчастіше використовують *розповідь та бесіду*. Розповідь може бути у форматі опису чи пояснення. *Розповідь – опис* містить конкретну інформацію про предмети та явища, групу об'єктів, і передбачає формування уявлень. *Розповідь – пояснення* також містить теоретичний матеріал про сутність предметів і явищ, але тут вже важливі внутрішні взаємозв'язки і залежності між ними. *Бесіда* – це більш складний спосіб організації пізнавальної діяльності учнів. Тут важлива взаємодія з учнями, теоретична частина відтворюється частинами, а сприйняття інформації учнями відбувається у формі запитань та відповідей. Як на мене це одна з найбільш дієвих форм організації навчання під час дистанційної освіти.

З наочних методів виділяю *спостереження та навчальні дослід*. В умовах дистанційного навчання проводити дослід не завжди доречно в домашніх умовах, тому його я не використовую. *Спостереження* - це цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності, яке підпорядковане конкретно визначеним цілям і вимагає вольових зусиль. В 6 класі за програмою передбачена система спостережень в природі – за погодою, вимірювання висоти сонця над горизонтом і т.д.

Практичні методи – це суспільно корисна праця учнів та виробнича практика. На жаль, під час карантину ці методи застосувати важко, тому ми звертаємося до інтерактивних завдань.

Як на мене, сьогодні дуже важливою ознакою навчання є специфіка засвоєння окремих елементів знань, та змісту освіти. Тому є ще одна група методів навчання за рівнями самостійної пізнавальної діяльності учнів, яку запропонували І.Я.Лернер і М.М.Скаткін. В класифікації представлено 5 методів, але на своїх уроках я користуюся лише деякими, про них детально розписую нижче.

Інформаційно – рецептивний метод передбачає засвоєння учнями готових знань про предмети та явища навколишнього світу, а також способи виконання учнями різних видів діяльності. Отже, головна дидактична суть цього методу в тому, що вчитель подає готову інформацію, а учні це усвідомлено сприймають та засвоюють. В даному контексті «готові знання» - це чітко визначена характеристика об'єкта, де міститься інформація про його взаємозв'язки та залежності. Під час подачі матеріалу вчитель показує учням зразки, дає алгоритм подальших дій, або будує модель. Результативність цього методу залежить від таких чинників: логічності і структурованості викладу матеріалу; підготовки учнів до сприйняття інформації; ефективністю контролю за якістю засвоєння інформації.

Репродуктивний метод краще застосовувати для відтворення учнями вже відомої їм інформації. Основа цього методу – вчитель створює систему

завдань на відтворення дій, у завданнях є чіткі умови виконання, яких потрібно дотримуватися. У процесі виконання завдань учні відпрацьовують вміння та навички.

Суть методу проблемного викладу знань. полягає у запланованій і послідовній системі дій вчителя і учнів, за якої вчитель створює проблемні ситуації, спрямовує і контролює шляхи розв'язання завдань, здійснює перевірку їх виконання та оцінює діяльність учнів. Таким чином, вчитель не просто дає учням готову теорію, а показує шляхи пізнання цього світу, і опрацювання теоретичної інформації.

Дослідницький метод, як і інші розглянуті методи проблемного навчання, є способом організації творчої діяльності учнів, яка зумовлюється навчальним проблемним завданням. Але відмінність діяльності учнів, організованої цим методом полягає у самостійному розв'язанні цілісної проблеми. Це означає, що учні самі виконують всі етапи процесу розв'язання проблеми, починаючи з усвідомлення пізнавального протиріччя.

2.2. Інноваційні технології дистанційного навчання

Сьогодні існує велика різноманітність інтерактивних технологій для дистанційної освіти, однак в кожному навчальному закладі різних дисциплін використовуються різні ресурси. Навчальний заклад має право самостійно обирати цифрові ресурси відповідно до моделі дистанційного навчання запровадженої в закладі, та профілю навчальної дисципліни.

З перших місяців карантину стало зрозумілим, що всі технології, методи, прийоми, технічні засоби, які робили можливим спілкування вчителя з учнями, були в цій ситуації доцільними [18].

Відповідно до положення про дистанційне навчання [24], науково – методичне забезпечення дистанційного навчання має включати:

- методичне, дидактичне та змістовне наповнення електронних ресурсів навчальної програми підготовки учнів;
- теоретичні і практичні рекомендації щодо розробки і використання інформаційно – комунікаційних технологій дистанційного навчання;
- критерії оцінювання, а також засоби і системи контролю якості дистанційного навчання.

Отже, найперше в школі має бути дистанційна платформа, що дає можливість автоматизувати дистанційне навчання через системи управління навчанням (LMS) та системи управління контентом (CMS). Така платформа має багато переваг: можливість координувати та групувати учнів в класи з різних предметів, спостерігати за виконанням завдань учнів, оцінювати результати навчальної діяльності.

Лицей «Наукова зміна» зареєстрований на сервісі Google G Suite for Education. Доступ на цей домен можуть безкоштовно отримати всі державні і комунальні заклади освіти в Україні, якщо навчальний заклад буде зареєстрований в системі. G Suite for Education – це набір стандартних додатків Google, що є безкоштовними для освітньої установи. У цей пакет входять 14 основних та 51 додаткових сервісів Google, в тому числі Google Classroom – система управління дистанційним навчанням в класах.

Під час реєстрації у Google G Suite for Education створюється корпоративний акаунт, до якого прив'язуються акаунти всіх учасників навчального процесу даного закладу. І потім вчителі та учні мають доступ до дистанційною платформи лише з корпоративного акаунту. Для освітнього процесу дуже зручним є використання наступних хмарних сервісів Google:

- Gmail – електронна пошта для листувань;
- Google Диск – хмарне сховище для зберігання, редагування та доступу до файлів;
- Google Meet - засіб для проведення відеоконференцій;

- Google Календар – для планування та створення розкладу онлайн;
- Google Таблиці – для створення і редагування таблиць;
- Jamboard - інтерактивна дошка.

Звертаємо увагу на Google Classroom – безкоштовний вебсервіс створений Google саме для навчальних закладів, фактично це основна платформа для дистанційної освіти. Можливості платформи: створення класів (навчальних курсів); створення завдань для учнів; можливість ділитися посиланнями на різноманітні сайти, інтерактивні ресурси, відео і т.д.; перевіряти завдання учнів; виставляти оцінки кожному учню за виконане завдання; відслідковувати прогрес успішності учнів/ класу.

Також основою для дистанційного навчання є відеоконференції, для цього можна використовувати велику кількість безкоштовних і платних додатків. В ліцеї «Наукова зміна» вчителі в основному використовують Meet Google (<https://meet.google.com>) та Zoom ([https:// zoom.us/postattendee?id=6](https://zoom.us/postattendee?id=6)).

Google Meet входить до пакету G Suite for Education, тому його часто використовують ті заклади, де працює ця платформа і всі учасники освітнього процесу до неї підключені. Це потужний інструмент, що отримав гарні характеристики від багатьох педагогів. Недоліком цієї програми є обов’язкова умова мати обліковий запис Google, також є часові обмеження тривалості відеозустрічей, для безкоштовного користування не більше 60 хвилин. Переваги цієї програми наступні:

- прив’язка до гугл – календаря і синхронізація з контактами в гугл акаунті, що дозволяє швидко запросити на зустріч потрібних людей;
- не потрібно встановлювати спеціальний додаток, бо приєднатися можна і через будь який браузер, хоча і додаток також існує, тому в цій програмі менше неточностей аніж в інших програмах для відеозв’язку;
- дзвінки між всіма користувачами зашифровані;

- можна робити поширення екрану і ділитися будь яким вмістом свого екрану.

Zoom – окрема програма створена саме для відеозв’язку звичайних користувачів, і великих корпорацій (освітніх та інших). Ця платформа була створена ще в 2013 р., але під час пандемії коронавірусу набула великої популярності серед користувачів, особливо в освітній сфері. Далі хочу наголосити на перевагах програми:

- демонстрація екрану (це може бути просто трансляція вашого екрану, з будь-якою інформацією, або ж онлайн «дошка», на якій всі учасники навчального процесу можуть малювати будь що, ця функція дуже зручна під час проведення уроків);
- дуже зручний «чат» під час конференції, бо тут учасники можуть писати всім загалом, або один – одному особисто у приватні повідомлення. Всі повідомлення з чату можна зберегти у вигляді файлу, що теж безумовно зручно;
- можливість відеозапису конференції, після чого відео зберігається на локальному диску, і його можна відправляти будь – куди;
- «кімнати обговорення» - можна всіх учасників конференції розподілити по віртуальним «кімнатам» де вони будуть спілкуватися невеликими групами не заважаючи одне – одному. При цьому організатор конференції може заходити в будь – яку «кімнату» і слідкувати за обговоренням;
- також доступне завчасне планування конференцій і створення запрошень на визначений день і час;
- найбільшою перевагою Zoom є можливість організатора керувати всім процесом:
  - ✓ вимикати всім учасникам мікрофони, без можливості щоб вони їх увімкнули самостійно, лише організатор може включити мікрофони деяких учасників, або ж всіх разом;

- ✓ дозволяти демонстрацію екрану лише для організатора, чи дозволити всім;
- ✓ обмежувати спілкування в чаті – щоб туди не міг писати ніхто, або ж щоб були відкриті лише особисті повідомлення без загального чату;
- ✓ обмежувати функцію коментування на екрані чи на дошці, щоб це міг робити лише організатор, і тоді інші учасники не можуть заважати навчальному процесу;
- ✓ можна включати і вимикати зал очікування, чим регулюється присутність дітей на уроці;
- ✓ можна видаляти тих учасників які порушили правила проведення даної конференції і відправляти про них відгук у компанію Zoom.

Окрім відеозв'язку сьогодні на своїх уроках я активно використовую інші цікаві додатки – інтерактивні дошки та сервіси для створення інтерактивних вправ. Один з найкращих додатків для створення кросвордів, та інших вправ - **LearningApps** (<http://LearningApps.org>). Це безкоштовний сервіс для створення дидактичних, мультимедійних вправ різними мовами. Тут є кілька складових режимів, у режимі перегляду – бібліотека, яка містить розподіл за предметами, класами і темами в окремих папках. Будь яку вправу можна скопіювати і переробити, або ж одразу дати дітям виконувати цю вправу за посиланням чи скануючи QR-код. Вправи можна виконувати з будь – якого гаджету, що підключений до мережі. Наступний режим – створення вправи, тут можна вибрати шаблон - основу («вікторина», «перший мільйон», «знайди пару», «вільна текстова відповідь», «кросворд» та інш.). Всі функції цього додатку доступні зареєстрованому користувачу безкоштовно, тоді можна і зберігати різні вправи в свої папки, робити закладки, створювати і зберігати вправи, переглядати статистику відповідей своїх учнів. А ось учням для виконання вправи реєструватися не потрібно – просто перейти за посиланням, виконати вправу і надіслати скрін викладачу.

Далі хочу розповісти про деякі додатки для моніторингу і тестування у вигляді ігор, вікторин. Більшість таких ресурсів не обмежують час проходження і більше схожі на гру, однак можуть бути корисні на уроках щоб зацікавити учнів, до таких належать Quizizz та Kahoot.

Quizizz (<https://quizizz.com>) — англomовний сервіс для створення тестів, але тут є можливість вибору мови, доступна російська версія сайту, що дуже зручно. Тут можна встановлювати час для кожного питання персонально. Тестування більше схоже на гру, до якої підключаються одночасно всі учні і створюється рейтинг учасників, який побудований на кількості правильних відповідей кожного учня. Для підтримки учнів після кожного питання в залежності від правильної чи неправильної відповіді у них з'являються «меми».

Kahoot (<https://kahoot.com>) — умовно-безкоштовний англomовний сервіс для проведення вікторин, опитування, дискусій, дидактичних ігор і тестів, опитувальників. Тут немає доступу перекладу на російську / українську мову, що ускладнює можливість користування цим ресурсом для деяких осіб. Учні приєднуються до гри за спеціальним кодом, який формується рандомно для кожної нової гри. Як на мене, недоліком цієї програми є те, що під час гри учні можуть бачити питання і варіанти відповідей лише на екрані в організатора, натомість на своїх телефонах вони бачать лише кольорові віконечка, які відповідають за кожен варіант відповіді на головному екрані. Таким чином для проведення цієї гри у класі потрібна інтерактивна дошка, щоб діти все бачили.

«Всеосвіта» - конструктор тестів, який є моїм фаворитом і на думку багатьох вчителів чи не найкращим сервісом сьогодні для проведення тестів. Тут також є різні режими тестування, але найголовніше що ця програма максимально наближена до реального тестування і пристосована саме для перевірки знань учнів, а не для гри. Перевагою програми є велика бібліотека тестів створена вчителями з різноманітних дисциплін, і поділена

за категоріями – предмет, час створення. Можливості програми у тестуванні: створення своїх тестів, можливість переглянути і скопіювати тести колег змінивши їх під свою програму, додавши нові питання; створені тести можна публікувати для загального доступу, чи зберігати в свою папку і доступ до них буду лише у Вас і дітей яких Ви перевіряєте; є кілька режимів тестування для учнів – активний (тестування можна проходити одразу, як тільки учень отримав посилання, і то того моменту поки вчитель не завершить цей сеанс, режим ідеально підходить для самостійних і контрольних робіт), запланований (тут можна встановити дату та час початку і завершення тестування) і керований (вчитель розпочинає і завершує тестування натискаючи певні кнопки, тобто все залежить від вчителя). У всіх режимах доступні наступні функції:

- визначити час тестування – будь-яка кількість хвилин;
- заборонити проходження тесту 2 раз з того самого пристрою;
- перевести тест в повноекранний режим – таким чином учні не можуть зайти на іншу сторінку в тому самому вікні;
- перемішати варіанти відповідей та варіанти запитань у всіх учнів, таким чином списати значно складніше;
- вчитель може самостійно встановити кількість балів за кожне питання і за тест (12 балів чи інша кількість), програма самостійно переводить загальний бал за тест у 12-бальну систему у процентному співвідношенні відносно кількості правильних відповідей учня;
- вчитель може дати можливість учням побачити свій бал одразу після проходження тесту або заборонити;
- також можна показувати учням правильну відповідь одразу після кожного питання, чи після проходження всього тесту, але найчастіше я не даю такої можливості учням, і ми разом розбираємо помилки під час уроку.

2.3 Особливості впровадження дистанційного та змішаного навчання в ліцеї «Наукова зміна»

Протягом 2020 – 2021 р. навчального року я працюю вчителем географії для 6 класу в ліцеї «Наукова зміна», викладаю предмет для всієї паралелі – це 6 класів. Тому в цьому підрозділі хочу розкрити деталі запровадження дистанційного та змішаного навчання в ліцеї.

Потрібно сказати, що сьогодні в положенні про дистанційну освіту 2020 р. від МОН України [24] зазначено, що керівники навчальних закладів мають право самостійно визначати форму роботи закладу в залежності від кількості хворих учнів та вчителів. Тобто у навчальних закладів є широка автономія в даному питанні, і ось тут з'являються нові форми дистанційного навчання – наприклад змішане навчання.

Вже більше року наша країна перебуває в карантинних обмеженнях, які постійно корелюються, звісно в залежності від рівня захворюваності. Київ це місто мільйонник, столиця і тут ситуація чи не найскладніша, що залежить від багатьох чинників. Протягом 2020 – 2021 р. навчального року ситуація постійно змінювалась – від жовтої зони карантинної зони, до червоної, також ми пережили кілька локдаунів.

Керівництво ліцею «Наукова зміна» завжди притримувалось всіх рекомендацій від МОН України, однак найперше прийняття рішень залежало санітарно – епідеміологічні вимоги діяли в ліцеї:

- на території ліцею обов'язкове дотримання маскового режиму для всіх, і лише в класі під час уроку можна було знімати маски;
- в усіх класах і коридорах були встановлені антисептики, і вчителі слідкували за дотриманням гігієни учнями;
- щодня здійснювалося вологе прибирання класів, і дезінфекція всіх поверхонь, після кожного уроку була перерва 20 хв для того щоб провітрити кабінет;

- батьки не допускаються в ліцей в принципі, тільки в разі надзвичайної ситуації, всі питання вирішуються по телефону та в онлайн режимі;
- складено графік чергування вчителів на кожній перерві – в коридорах та їдальні, а також перед I парою;
- протягом навчального тижня кожного ранку з 8:00 до 8:25 чергові вчителі та керівництво ліцею зустрічали учнів біля входу в ліцей;
- для того щоб не виникало черг і скупчення учнів перед I парою, був складений похвилинний графік розподілу класів для входу в ліцей. Були відкриті 4 входи і кожен клас заходив у визначений проміжок часу через певний вхід;
- відповідно до змін в роботі ліцею (звичайний режим, дистанційне чи змішане навчання) змінювалася тривалість пар і перерв;
- перед I парою викладач вимірював температуру кожного учня безконтактним інфрачервоним термометром. Також вчителі слідкували за станом самопочуття учнів, якщо були принаймні незначні ознаки погіршення стану здоров'я, то учень одразу йшов на огляд до медсестри, після чого його могли відправити додому чи одразу на аналізи;
- якщо в одного з учнів класу чи в родині учня був підтверджений діагноз респіраторної хвороби COVID-19, то весь клас автоматично переводився на самоізоляцію на 2 тижні.

Важливо зазначити, що ліцей вже був підготований до дистанційного навчання, бо всі платформи з якими працювали учні в цьому навчальному році вони опанували ще минулої весни. Підтвердженням є свідчення вчителів географії, які дали інтерв'ю щодо запровадження дистанційної освіти в ліцеї минулої весни – Додатки А і Б.

Протягом 2020 – 2021 навчального року в ліцеї діяли 3 режими навчання:

- в умовах жовтої карантинної зони ліцей працював у звичному режимі, всі класи навчалися у повному складі. Однак якщо в одного з учнів класу чи в родині учня був підтверджений діагноз респіраторної хвороби COVID-19, то весь клас автоматично переводився на самоізоляцію на 2 тижні;
- в умовах помаранчевої карантинної зони запроваджувалось змішане навчання;
- під час локдаунів та червоної карантинної зони ліцей працював повністю дистанційно, щоправда адміністрація чергувала в ліцеї щодня.

Також перехід на змішане та дистанційне навчання регулювався внутрішніми наказами по ліцею, що залежало від кількості хворих учасників освітнього процесу.

Вважаємо доцільним детально розповісти в які тижні який тип навчання застосовувався, але хочу навести приклад, як це було на початку навчання. У вересні місяці Київ перебував у жовтій карантинній зоні, тому 1 вересня у нас відбулося урочисте свято 1 дзвоника закритого типу. Були присутні лише вчителі та учні 5 і 11 класів, батьки і всі інші учні могли переглянути онлайн трансляцію заходу, і приєднатися до нашого свята. Отже навчальний рік ми розпочали в повному складі вчителів та учнів, звісно були дотримані всі санітарно – епідеміологічні вимоги, які розписані вище. Однак вже 10 вересня 6Е клас в повному складі був переведений на самоізоляцію, і діти 2 тижні виконували завдання, як надсиляли вчителі. А вже 14 вересня була проведена педраді і ліцей перейшов на змішану форму навчання. На той момент вона мала такі особливості:

- класи були поділені на II підгрупи за списком (I підгрупа – це перша половина класу, II підгрупа – друга половина класу);

- кожна підгрупа відвідує заняття в ліцеї протягом 2 тижнів, натомість інша підгрупа в це час перебуває вдома і виконує всі завдання дистанційно;
- всі завдання та теоретичний матеріал вчителі публікували в Google Classroom відповідно до розкладу уроків, кожне завдання мало дедлайн виконання, завдання регулярно перевіряли і діти отримували оцінки і зворотній зв'язок від вчителя;
- також була онлайн трансляція уроків з ліцею для окремих предметів, що складні для сприйняття (фізика, математика). Для цього був дещо змінений розклад і всі вчителі математики були переведені в класи оснащені комп'ютерами та інтерактивними дошками. Важливо зазначити що протягом навчального року у більшості класів були встановлені інтерактивні дошки та комп'ютери.

На початку жовтня класи в повному складі знову повернулися за парти, однак це тривало лише 2 тижні, бо рівень захворюваності знову зріс. Тому після канікул – на початку листопада, ліцей повернувся до режиму змішаного навчання. Але тепер змішане навчання трансформувалось і набуло нових ознак і особливостей:

- змінилась тривалість пар і перерв, якщо за стандартним розкладом 1 пара це два уроки по 45 хв і перерва між парами 15 хв, то тепер одна пара триває 60 хв і між парами перерва 20 хв;
- залишився поділ на II підгрупи – як написано вище, але тепер кожна підгрупа відвідувала заняття в ліцеї протягом 1 тижня, потім підгрупи мінялися;
- всі завдання, детальні інструкції щодо їх виконання та теоретичний матеріал до уроків вчителі публікували в Google Classroom, також там розміщувалося запрошення на онлайн конференцію;
- важливо, що тепер практично з усіх предметів здійснювалась онлайн трансляція кожного уроку. Тобто, та підгрупа яка перебувала вдома, на

початку кожного уроку заходила в Zoom – конференцію і таким чином всі учні були залучені до освітнього процесу. Уроки проходили в різному форматі, найчастіше це було опрацювання теоретичного матеріалу за допомогою презентації (весь клас одночасно бачив презентацію, для тої підгрупи яка була вдома здійснювалась демонстрація екрану, а для тих хто був класі презентація транслювалась на інтерактивній дошці). Також, зазвичай на початку уроку, учні проходили онлайн тестування для перевірки знань, засвоєних на попередніх уроках. Звісно, були також інші форми проведення занять, однак про них напишу далі;

- оцінювання учнів відбувалося регулярно, на основі проведеного онлайн тестування, чи після перевірки практичних робіт, роботи з ментальними картами.

Щодо дистанційного навчання – воно запроваджувалась в ліцеї кілька разів протягом навчального року, з наступних причин: встановлення локдауну, високий рівень захворюваності учнів та вчителів, сильних морозів та снігопадів, встановлення червоної карантинної зони в м. Києві. За формою проведення заняття були подібні до змішаного навчання, але були присутні деякі зміни.

Особливості дистанційного навчання в ЛНЗ:

- розклад залишався той самий, що і під час змішаного навчання, тобто одна пара тривала 60 хв. і після неї перерва 20 хв.;
- заняття проводилися в синхронному та асинхронному режимі, тобто було гібридне навчання, бо ми намагалися дотримуватися санітарного регламенту прийнятого в січні 2021 р. МОН України;
- синхронне навчання – це відеоконференції на платформі Zoom, посилання на них вчителі розміщували у Google Classroom напередодні проведення заняття;

- асинхронне навчання – діти самостійно виконували тести онлайн (частіше під час уроку), працювали в робочому зошиті, виконували завдання практичної роботи, працювали над проектами, заповнювали контурні карти, опрацьовували теорію, переглядали навчальні відео, створювали ментальні карти та кросворди;
- фактично після кожного уроку діти отримували оцінки, які вчитель одразу виставляв у Google Classroom, кожного тижня вчителі були зобов'язані переносити ці оцінки в класні журнали у ліцеї, а після цього куратори переносять всі оцінки кожного учня з усіх предметів в систему Smarsy (фактично це електронний щоденник, оцінки з якого одразу приходять батькам в особисті повідомлення).

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА

3.1 Організація та проведення експериментальних досліджень

Сучасний стан розвитку географічної освіти тісно пов'язаний з переходом на дистанційне та змішане навчання, що вимагає змін не тільки змісту і методів навчання, але й засобів. Це також спонукає вчителів шукати нові методи навчання. Головна мета вивчення географії в середній школі полягає в розвитку особистості учнів, через формування у них предметної компетентності на основі географічних знань, стилю мислення, розвитку експериментальних умінь та навичок, творчих здібностей і креативного мислення. Сьогодні перед школою постають важливі завдання – змінити навчальний процес відповідно до нових умов в яких перебувають освітяни. Важливо, що шляхи розв'язання цих завдань передбачають запровадження таких форм і методів організації пізнавальної роботи учнів, коли більшість інформації учні дістають самостійно, внаслідок активної розумової діяльності. Такими методами може бути проектне навчання, використання нових форм роботи учнів на дистанційному навчанні – робота з різноманітними інтерактивними додатками, які на нашу думку є найефективнішим засобом досягнення поставленої мети.

Педагогічний експеримент – метод збору педагогічних фактів в спеціально створених умовах, що дають можливість вивчення та перевірки педагогічних впливів згідно проблеми дослідження [15].

Існують два загально поширених види експерименту: лабораторний та природний. В даній роботі ми використовували природний експеримент. *Природний експеримент* за своїм задумом повинен включати дослідження в повсякденному житті, коли експериментатор спрямовує педагогічний процес у школі відповідно до завдань експерименту[15].

Для проведення експерименту я обрала експериментальну базу дослідження – ліцей «Наукова зміна». Я обрала саме цей навчальний заклад, бо він відповідає таким критеріям:

- гарна матеріальна база – навчальний заклад оснащений у відповідності з програмою та віком дітей комп'ютерною технікою, приміщення з технікою обладнані з дотриманням усіх норм експлуатації;
- добре оснащена навчально – методична база (наявні методичні кабінети, заклад забезпечений посібниками та сучасними дидактичними засобами навчання у відповідності з розділами програми).

В експерименті брали участь два класи з паралелі 6 класу ліцею, це 6-Г клас (навчається 33 учні) та 6-Е клас (навчається 32 учні). Слід зауважити, що в умовах пандемії експериментальна робота має свої особливості, у першу чергу обмеженнями контактів суб'єктів навчальної діяльності. Експериментом було охоплено 65 учнів, що вивчають географію. Класи добиралися таким чином, щоб вони найбільше відповідали умовам проведення педагогічного експерименту. Для проведення експерименту були вибрані саме ці класи, бо кабінети де проходять заняття з географії для цих класів забезпечені більш якісним технічним обладнанням для проведення звичайних та експериментальних уроків. І вчитель географії досвідчений та може проводити уроки з використанням мультимедійного проектора чи інтерактивної дошки.

У проведенні педагогічного експерименту можна виділити три основні стадії: **констатуюча, формуюча та контрольна.**

Перша стадія проведення експерименту – констатуюча, основною метою якої є визначення початкового рівня всіх параметрів і чинників які підлягають відстеженню в експерименті. Отже, при проведенні констатуючого експерименту встановлюється реальний стан справ,

вивчається початковий стан досліджуваного об'єкту, констатується наявність або відсутність досліджуваних якостей особистості, рівень навченості або вихованості дітей, розвитку в них пізнавальних інтересів тощо.

Друга стадія експерименту – формуюча (творчий, перетворюючий рівень). Тут відбувається – безпосередня реалізація розробленої системи заходів щодо формування якостей особистості, підвищення рівня вихованості школярів, розвитку в них пізнавальних інтересів тощо. Педагог який проводить експеримент слідкує за змінами параметрів що досліджуються. Також можна проводити проміжні зрізи знань за тими чи іншими характеристиками і вносити корективи до експерименту. Саме формуючий експеримент грає основну роль у педагогічному дослідженні. У ході формуючого експерименту педагог-дослідник фіксує отримані результати в щоденнику експерименту, у карті спостережень, відеозаписі, фотографіях.

Третя стадія експерименту – контрольний етап, що спростовує чи підтверджує припущення відносно ефективності експериментальних заходів. На цьому етапі відбувається порівняння результатів з даними, що були отримані під час формуючого етапу експерименту. Для отримання справді достовірних результатів дослідження потрібне залучення великої кількості досліджуваних. Тому результати треба інтерпретувати дуже коректно.

Система експериментальних заходів здійснюється в експериментальному класі (групі учнів), в якому відбуваються всі необхідні зміни відповідно до програми експерименту. Дуже важливо, щоб експериментальний клас був типовим за успішністю, наповнюваністю, за складом хлопчиків і дівчаток тощо. Отримані дані порівнюються з результатами контрольного класу, де умови навчання й виховання не змінюються. Такий вид експерименту називається паралельним. [7]

Констатуюча стадія експерименту. Для експериментальної перевірки авторської засобу навчання було визначено контрольний та

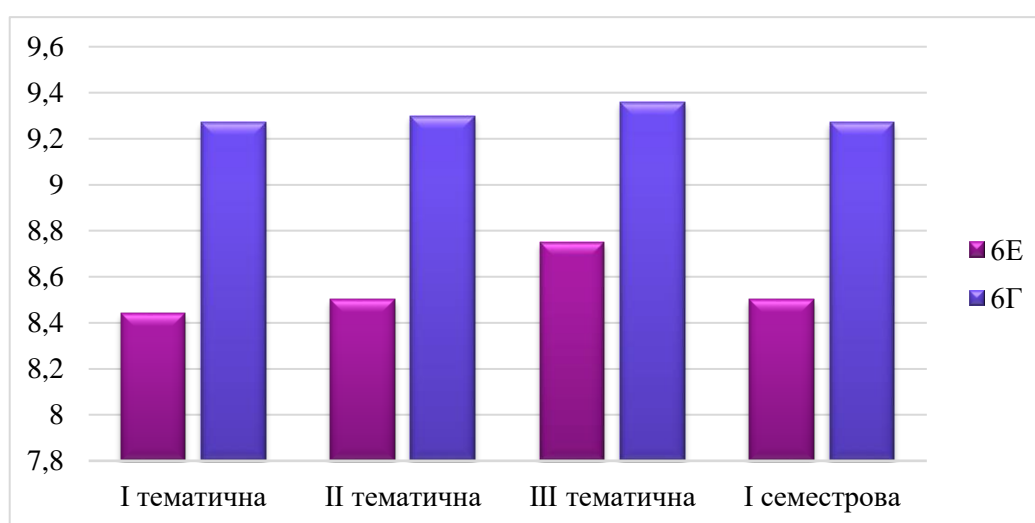
експериментальний класи. Для вибору класів з усієї паралелі був проведений аналіз рівня навчальних досягнень учнів з географії за результатами навчання у I семестрі 6 класу (оскільки передбачалась реалізація моделі в процесі вивчення тем «Атмосфера» та «Гідросфера», що розглядається в другому семестрі 6 класу). Після опрацювання аналітичних даних для дослідження були вибрані класи 6-Е та 6-Г.

Контрольним класом виступав 6-Г, а експериментальним 6-Е. У таблиці 1 наведено середньо арифметичні оцінки, які мали ці класи протягом I півріччя 2020 - 2021 навчального року під час опрацювання перших трьох тем викладених в підручнику з географії для 6 класу [4]. На рис. 10 ми бачимо графічне відображення результатів з таблиці 3.

Таблиця 3

Рівень навчальних досягнень учнів з географії за результатами навчання в I семестрі 6 класу

Клас	I тематична	II тематична	III тематична	I семестрова
6-Е	8,44	8,5	8,74	8,5
6-Г	9,27	9,3	9,36	9,27

Рис. 10 Рівень навчальних досягнень учнів з географії за результатами навчання в I семестрі 6 класу

Протягом першого семестру 2020 -2021 р. учні 6 класів опанували такі теми:

Тема 1. Розвиток географічних знань про Землю.

Тема 2. Земля на плані та карті.

Тема 3. Оболонки Землі: Літосфера.

Під час опрацювання кожної теми постійно проводилася перевірка знань учнів за допомогою таких методів: тестування онлайн на різних платформах («Всеосвіта», «На урок», та ін.), тестування в класі, написання самостійних та контрольних робіт, оцінювання вчителем практичних робіт, контурних карт, усної роботи на уроці. Під час вивчення однієї теми учень міг отримати від 5 до 8 оцінок, під час виставлення тематичної оцінки всі оцінки, що отримав учень під час цієї теми додавалися і ділилися на суму оцінок. Також під час виставлення тематичної оцінки важливу роль відігравали оцінки за тематичну контрольну та практичну роботу. Таким чином в першому півріччі учні отримали три тематичні оцінки, які потім вчитель додав і поділів суму на три – так була отримана перша семестрова оцінка. Саме ці дані були покладені в основу констатуючої стадії експерименту.

Під час другого семестру учні мали опанувати 3 теми, але експеримент проводився лише на перших двох темах:

Тема 4. Оболонки Землі: Атмосфера.

Тема 5. Оболонки Землі: Гідросфера.

Третя тема в другому семестрі не була врахована під час експерименту за браком часу для оприлюднення результатів.

Головна ідея, яка була закладена на формуючому етапі педагогічного дослідження - це практична перевірка ефективності використання

інтерактивних технологій під час дистанційного навчання у програмі географії для учнів 6 класу.

У контрольних класах навчання географії здійснювалось за традиційною методикою, яка передбачала вивчення тем «Атмосфера» і «Гідросфера» відповідно до програми, з епізодичним використанням інформаційно-комунікаційних технологій (презентації, уроки, відео).

Експериментальні класи навчалися також за традиційною методикою, але з використанням навчально – методичного комплексу інтерактивних завдань. Тобто вчитель на уроці використовував нові засоби дистанційного навчання, які мали сприяти засвоєнню знань учнів експериментального класу.

Засоби дистанційного навчання, що використовувались в експериментальному класі:

- ✓ Інтерактивний програмний комплекс mozaBook
- ✓ Інструмент для побудови ментальних карт Coogler — www.cogger.it
- ✓ Інтерактивна платформа Kahoot – для перевірки знань у формі вікторини (детально про цей інструмент я розповідала в підрозділі 2.2)

MozaBook – програмне забезпечення, розроблене спеціально для інтерактивної панелі. Вчитель будь-якого предмету під час уроку може використовувати візуальні навчальні матеріали у вигляді 3D зображень та відео. Навчальні матеріали створені угорською компанією Mozaik і зараз активно перекладаються українською мовою компанією EdPro. Компанія EdPro також проводить навчання викладачів шкіл – як максимально функціонально використовувати всі можливості панелей, програмного забезпечення та інтерактивних матеріалів на уроках. Контент програмного забезпечення надзвичайно великий – від підручників, авторських навчальних відео, 3D зображень, інтерактивних вправ та шкільних зошитів з завданнями з усіх шкільних предметів, анімації. Навчання з такими матеріалами краще

засвоюється учнями, а також підлягає кращому контролю вчителя (все можна зупинити, повторити, придивитися, тощо). Окрім того, будь яке слово можна перекласти іншою мовою, а це дозволить учням вивчати іноземні мови навіть під час вивчення інших предметів, таких як біологія, фізика чи математика.

Ми працювали з цим додатком під час дистанційного навчання, коли вивчали теоретичний матеріал, для пояснення складних природних явищ, фотоскріни з додатку представлені на Рис. 11-13.

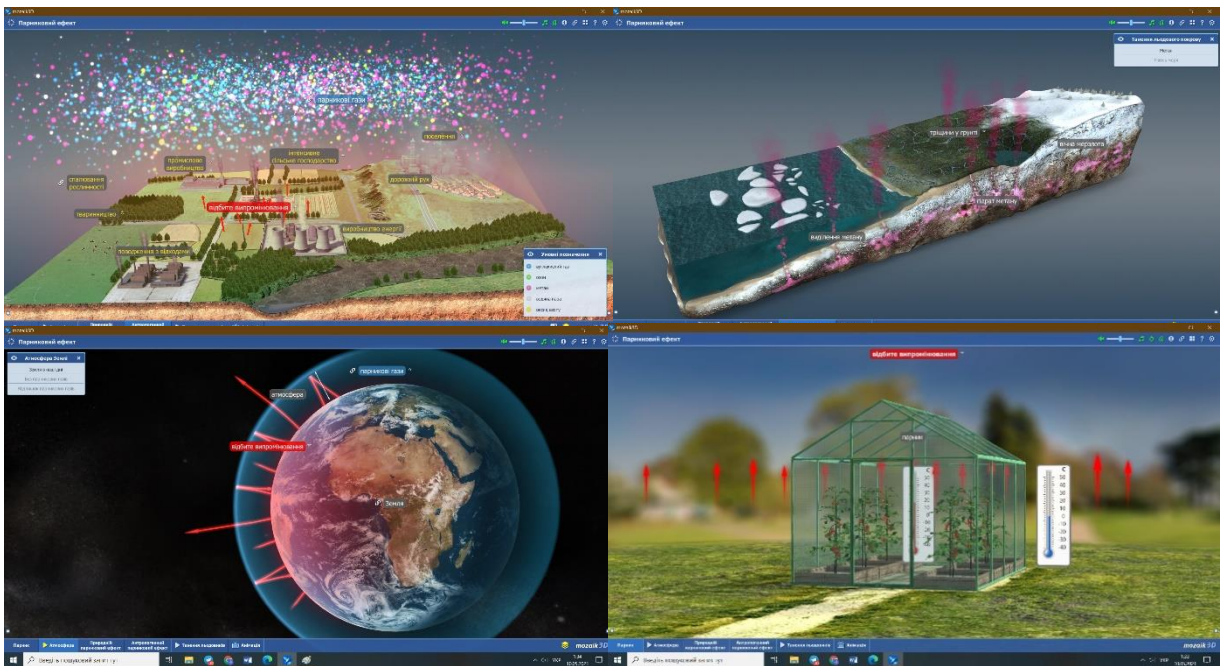

Рис. 11. 3Д проект з дослідження парникового ефекту

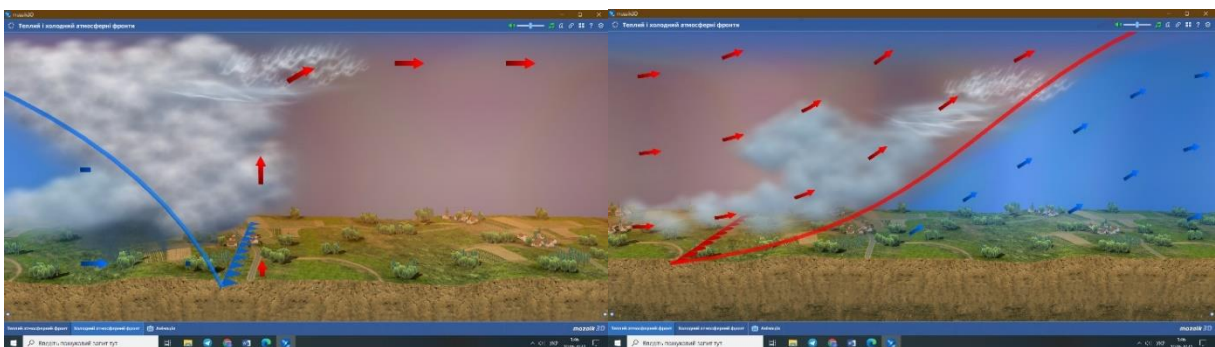
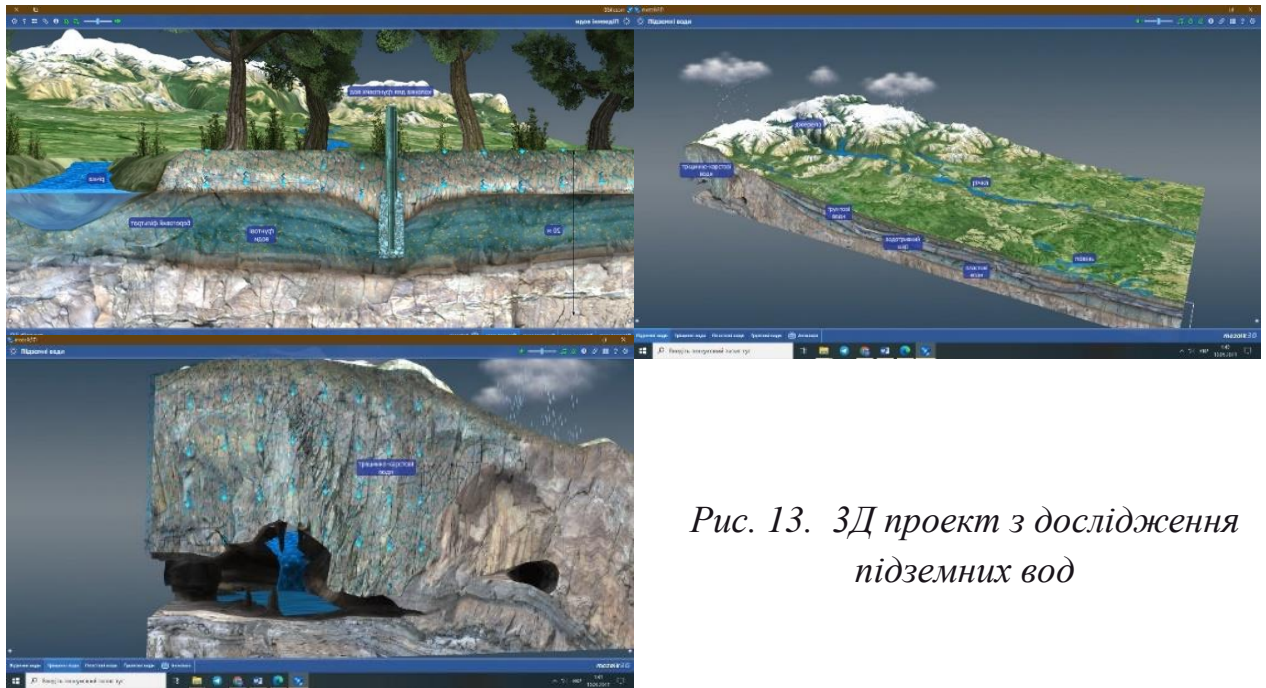

Рис. 12. 3Д проект створення теплого і холодного атмосферного фронтів

Рис. 13. 3Д проект з дослідження підземних вод

Coggle — www.coggle.it — це онлайн додаток для створення ментальних карт у якому передбачено безкоштовний тарифний план. Переваги сервісу:

- Нічого не потрібно скачувати, встановлювати, сервіс працює у браузері.
- У цій програмі доволі легко з першого разу можна розробляти зручні красиві ментальні карти.
- Програма підтримує використання зображень, індивідуальні колірні схеми й можливість перегляду історії документа.
- Зберігання історії змін дозволяє повернутися до попередніх версій створеної інтелект-карти.
- Ментальні карти створені в програмі Coggle, можуть експортуватися в форматі PNG або PDF.
- Coggle підтримує спільну роботу разом із командою над проектами.
- Інтерфейс програми доволі простий, підказки поруч, тому в управлінні розібратися не дуже складно. Але у той же час даний сервіс онлайн.

[21]

На рис. 14 можемо побачити як виглядають ментальні карти учнів в програмі Coggle.

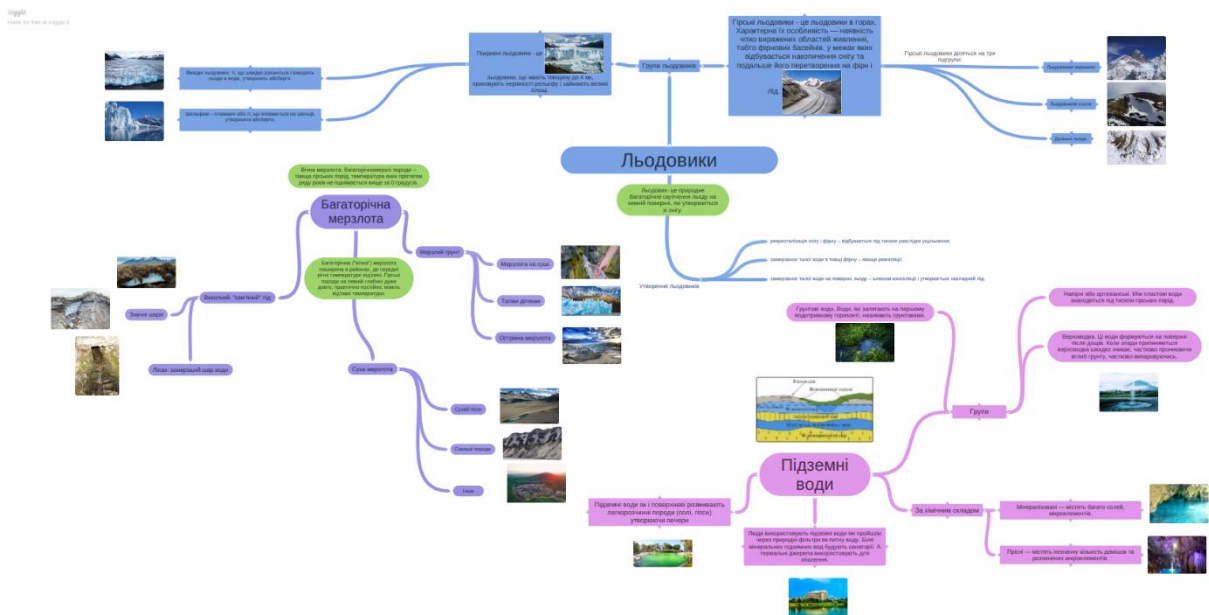

Рис. 14 Ментальна карта учня 6Е з теми «Гідросфера»

Більш детально результати роботи учнів 6-Е класу ліцею «Наукова зміна» в додатку Coggle представлені в додатках Е-І.

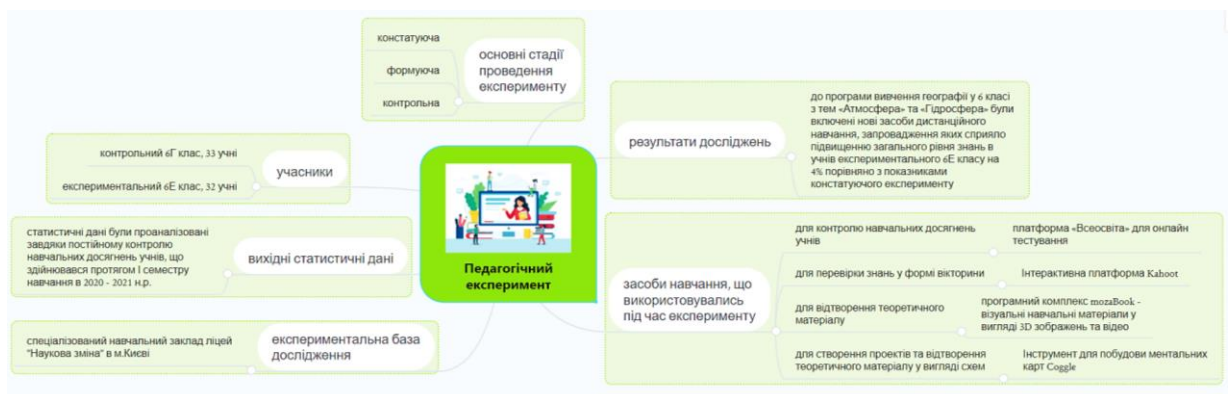

Рис. 15 Детальна характеристика педагогічного експерименту проведеного в даній роботі

Також на рис. 15 ми бачимо узагальнену модель проведення педагогічного експерименту на базі ліцею «Наукова зміна».

3.2 Результати досліджень

Контрольний етап педагогічного експерименту був реалізований після завершення вивчення тем «Атмосфера» і «Гідросфера» в 6 класі.

Педагогічний експеримент тривав з січня до середини квітня 2021 р. Під час експерименту учні отримували поточні оцінки фактично під час кожної пари, також були проведені 2 комплексні контрольні роботи після завершення кожної теми, з метою визначення загального рівня опанування учнями системи знань з тем «Атмосфера» і «Гідросфера». Детальніше про форми оцінювання читаємо в підрозділі 3.1

Результати перевірки опанування учнями теоретичного і практичного матеріалу з даних тем подано в таблиці 4.

Таблиця 4

Рівні опанування учнями теоретичного і практичного матеріалу з тем «Атмосфера» і «Гідросфера»

Клас	IV тематична	V тематична	Середнє арифметичне за дві тематичні
6-Е	8,87	9,15	9,01
6-Г	9,82	9,65	9,73

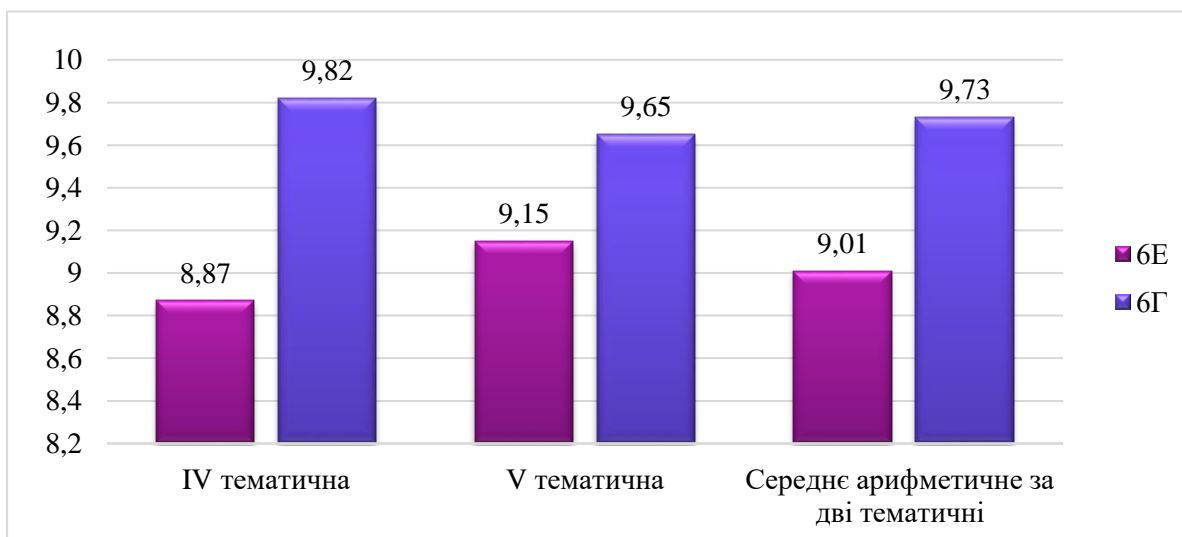
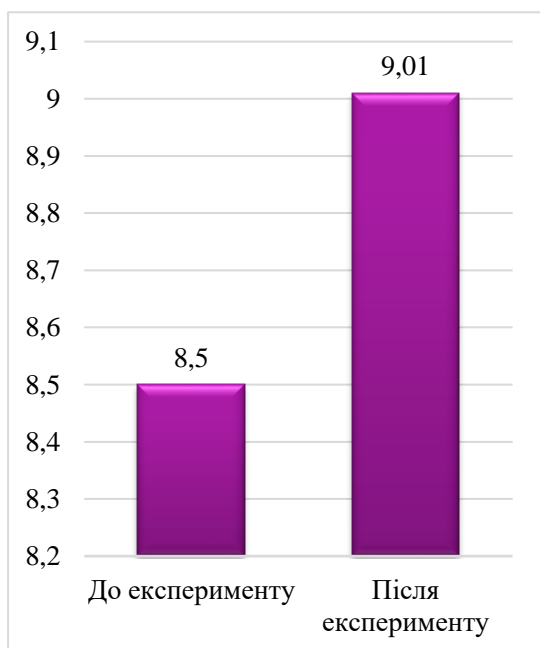

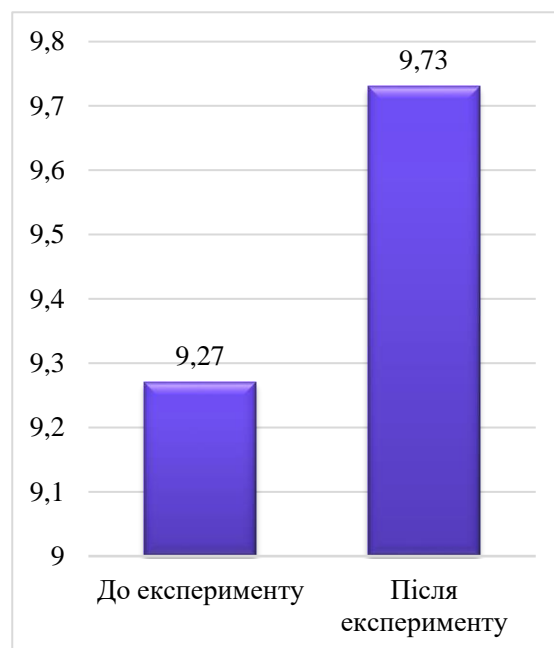
Рис 16. Порівняння рівня знань учнів контрольного та експериментального класу під час експерименту

На рис. 16 - 18 представлені графічні інтерпретації одержаних результатів у вигляді гістограм (подано розподіл учнів контрольних та експериментальних класів за рівнями навчальних досягнень з географії під час експерименту, а також на початку і після завершення педагогічного експерименту).

На поданих графіках чітко видно, що рівень знань у експериментальному класі починає підвищуватись під час запровадження нових засобів навчання. Наприклад, під час вивчення четвертої теми «Атмосфера» загальний середній бал у експериментальному 6-Е класі зріс вже на 3%, порівняно з показниками за перший семестр для цього класу. Під час опрацювання результатів п'ятої теми ми також спостерігаємо позитивну тенденцію в експериментальному класі, тепер загальний середній бал 6-Е з географії зріс ще на 2%.

Рис. 17 Порівняння рівня знань учнів 6-Е експериментального класу

Рис. 18 Порівняння рівня знань учнів 6-Г контрольного класу

Якщо проаналізувати подані вище графіки, можна зробити такі висновки:

- у експериментальному 6Е класі загальний рівень знань з географії до початку експерименту складав 71 % (8,5 балів) для класу, а після закінчення експерименту ми спостерігаємо 75% (9,01 балів). Отже, загальний рівень знань в 6Е класі підвищився під час експерименту на 4% порівняно з показниками констатуючого етапу експерименту;
- у контрольному 6Г класі загальний рівень знань з географії до початку експерименту складав 77 % (9,27 балів) для класу, а після закінчення експерименту ми спостерігаємо 81% (9,73 бали), тобто загальний рівень знань також підвищився на 4% навіть без застосування додаткових засобів навчання.

Отже, під час експерименту рівень знань учнів в 6-Е класі почав покращуватись значно швидше ніж раніше, показники зростають як і в контрольному класі, де учні більш мотивовані і успішні. На рис. 19 ми бачимо, як змінювався рівень навчальних досягнень учнів з географії до початку експерименту, і під час експериментальних досліджень. Важливо зазначити, що до початку експерименту лінія графіку позначена світлішим тоном відповідного кольору, а під час експерименту колір лінії більш темний.

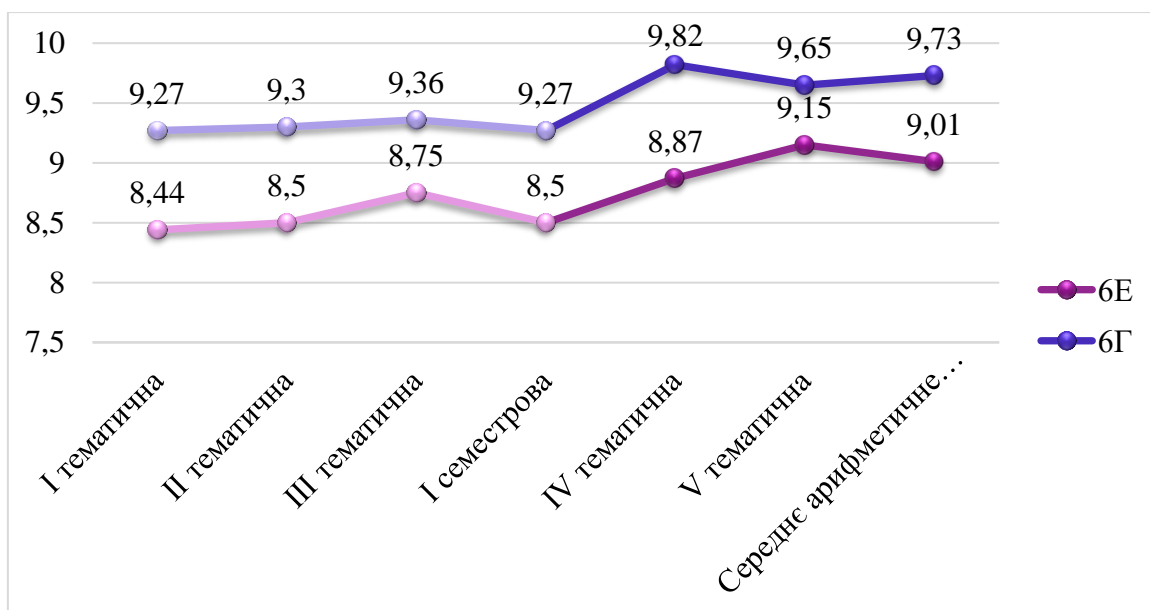

Рис. 19 Рівень навчальних досягнень учнів з географії за результатами навчання в I семестрі 6 класу, та в II семестрі, під час експерименту

Одним з цікавих досліджень є те, що рівень знань учнів контрольного класу також почав зростати під час вивчення тем «Атмосфера» і «Гідросфера». Це може бути пов'язано з тим, що під проведення експерименту в ліцеї було кілька періодів запровадження дистанційного навчання. Багатьом учням підходить такий режим роботи, бо так їм легше сконцентруватися на темі уроку, виконувати тести і слухати теоретичний матеріал. Є більше часу для повторення і закріплення матеріалу, тести вони проходять в асинхронному режимі, діти можуть працювати більш спокійно, звісно важливою умовою є створення відповідних умов навчання вдома.

Аналіз одержаних результатів переконливо засвідчує, що запровадження в процесі дистанційного навчання географії лише традиційних підходів до навчання без урахування сучасних тенденцій розвитку інтерактивних технологій і додатків не забезпечує того рівня опанування системою географічних знань, який досягається в результаті запровадження авторської моделі системи навчання.

3.3 Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності дистанційного навчання географії у 6 класі

Проведений педагогічний експеримент і його підсумки дозволяють сформулювати поради для вчителю, що навчає географії у 6 класі дистанційно:

- перед початком навчання розробіть спеціальні правила дистанційного навчання на ваших уроках, щоб діти розуміли, як саме буде відбуватися навчальний процес, яка кількість завдань їх може чекати, які дедлайни виконання тих чи інших завдань. Спробуйте розробити правила таким чином щоб це було зручно для всіх учасників освітнього процесу (для вчителів, учнів, батьків);
- співпрацюйте з колегами, якщо у вас збігаються підручники і програми, а також ви навчаєте в схожих класах, ви можете розробляти

спільні уроки, створити сайт чи платформу для вашого предмету. Спілкуйтеся з колегами в соціальних мережах, діліться методичними розробками уроків, інтерактивними вправами;

- підтримуйте свій внутрішній ресурс (моральний і фізичний стан), знайдіть трохи часу для себе, займайтеся спортом принаймні кілька хвилин в день і ваше самопочуття точно покращиться, займайтеся улюбленим хобі, гуляйте на свіжому повітрі і тоді у Вас буде більше ресурсу на проведення активних і цікавих уроків;
- дуже раджу використовувати синхронне і асинхронне навчання, бо саме так учням працювати легше, принаймні з власного досвіду. Частина матеріалу учні можуть сприймати синхронно під час відеозв'язку, однак варто дотримуватись регламенту від МОН України щодо кількості часу проведення за гаджетами. Давайте дітям завдання які вони можуть виконати в асинхронному режимі, у зручному для них темпі;
- обмежте кількість інтерактивних додатків і платформ з якими радите працювати учням, краще навчіть працювати якісно з кількома платформами, які і справді гарно себе відрекомендували у вашій практиці. Спробуйте підбирати ті додатки, які адаптовані до мобільних пристроїв, бо велика кількість учнів просто не має можливості працювати з іншими гаджетами, бо в них є лише телефон;
- потурбуйтеся про захист персональних даних та конфіденційність, перевірте наскільки захищені і платформи на яких ви пропонуєте працювати дітям;
- надавайте учням та батькам підтримку у використанні цифрових пристроїв, можна створити кілька загальних інструкцій щодо роботи на тих чи інших платформах для учнів, і для батьків, тоді вам не доведеться щоразу відповідати на однакові питання.

На рис. 20 ми бачимо всі методи які автор використовувала під час проведення експерименту, і тому саме ці засоби навчання можна рекомендувати до застосування в практиці вчителів – предметників.

Рис. 20 Засоби навчання для дистанційної освіти

ВИСНОВКИ

Сьогодні проблеми дистанційного навчання є дуже актуальною темою для досліджень, адже в період пандемії практично вся освіта перейшла на дистанційний чи змішаний режим навчання. Такий тип навчання став відомий ще в ХІХ ст. – це листування з педагогами, навчання за допомогою стенографії, пізніше активно використовувалось радіо та телебачення, сьогодні ми навчаємось за допомогою інтернету. До 2020 року дистанційне навчання лише частково запроваджувалось в деяких навчальних закладах України. Сьогодні дистанційна освіта стала звичним явищем, тому в даній роботі ми дослідили і обґрунтували способи підвищення ефективності дистанційного навчання учнів курсу географії 6 кл.

Були з'ясовані основні проблеми дистанційного навчання географії учнів. Для цього проведено аналіз і узагальнення психолого-педагогічної та науково-методичної літератури. Окрім того, важливим елементом роботи був практичний складник. Наукова новизна роботи полягала в тому щоб отримати нові статистичні дані відносно ситуації з дистанційним навчання в Україні. Для отримання статистичних даних проведено анкетування між вчителями природничих напрямів, в опитуванні взяло участь 210 респондентів з різних куточків України. Результати анкетування були детально проаналізовані автором, всі деталі, графіки таблиці і діаграми представлені у підрозділі 1.3.

Проаналізовано й визначено особливості умов дистанційного навчання географії у спеціалізованому навчальному закладі – ліцеї «Наукова зміна». Автор є співробітником ліцею протягом 2020 – 2021 навчального року. Таким чином дослідження відбувалося безпосередньо під час роботи навчального закладу, тобто в «природних» умовах. Була досліджена система «змішаного навчання», яка активно запроваджувалась в ліцеї протягом цього навчального року.

Обґрунтовано використання засобів дистанційного навчання учнів географії для 6 класу, що сприяють, на нашу думку, засвоєнню учнями знань з навчальної програми, навіть якщо у дітей низька мотивація до навчання.

Педагогічний експеримент, проведений для перевірки на практиці запропонованої дидактичної моделі дистанційного навчання з географії. У процес вивчення географії у 6 класі з тем «Атмосфера» та «Гідросфера» були включені нові засоби дистанційного навчання, запровадження яких сприяло підвищенню загального рівня знань в учнів експериментального 6-Е класу на 4% порівняно з показниками констатуючого експерименту. Нові засоби дистанційного навчання – це робота з інтерактивним програмним комплексом mozaBook, та створення учнями ментальних карт в додатку **Coogle**.

ЛІТЕРАТУРА

1. Stein, J. and Graham, C.R. Essentials for Blended Learning: A Standards-Based Guide. Routledge. New York: USA. 2014. - 204 p.p.
2. Адамова І.З., Головачук Т.І. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип. 10. С. 3-6.
3. Бисага Ю. М. Роль і місце дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу [Текст] / Ю. М. Бисага, О. Пічкара // Проблеми вищої юридичної освіти: тези доп. та наук. повідом. наук.–метод. конф. (м. Харків, 18-19 грудня 2001 р.) / за ред. В. В. Комарова. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002.
4. Бойко В. М., Міхелі С. В. Географія: підручн. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл./ В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – Харків: Сиция, 2014 рік. -256 ст.
5. Веремчук А. П. Проблеми і перспективи дистанційного навчання у ВНЗ. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2013. № 7. С. 319-325.
6. Вознесенская Е.В. Дистанционное обучение — история развития и современные тенденции в образовательном пространстве / Наука и школа. 2017. № 1. [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/distantcionnoe-obuchenie-istoriya-razvitiya-i-sovremennye-tendentsii-v-obrazovatelnom-prostranstve/viewer>
7. Волобуєва Т. Б. Методичні основи педагогічного дослідження / Т. Б. Волобуєва // Наукова скарбниця освіти Донеччини. - 2013. - № 3. - С. 71-77. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsod>
8. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.
9. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. /

Упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. – С. 38 – 42.

10. Доповідь ректора НЮАУ імені Ярослава Мудрого В. Я. Тація на загальних зборах професорсько-викладацького складу 31.08.2010 р. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – 108 с

11. Жилінкова І. В. Використання нових інформаційних технологій в юридичній освіті [Текст] / І. В. Жилінкова // Проблеми вищої юридичної освіти : тези доп. та наук. повідом. наук.-метод. конф. (м. Харків, 18-19 грудня 2001 р.) / за ред. В. В. Комарова. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. – С. 85–86.

12. Звиняцьківська Зоя. Як організувати дистанційне навчання: досвід директорів шкіл// “Нова українська школа” [Електронний ресурс]. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-dosvid-dyrektoziv-shkil/>

13. Кобернік С.Г., Афанасьєва В.В. Дидактичні можливості онлайн уроку географії з використанням відеопрограм у період карантину //Географія та економіка в рідній школі № 7-8, 2020 с.19-24

14. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка – Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – 409 с.

15. Лаврентьєва Г. П., Шишкіна М. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту. – К.: ПТЗН, 2007. – 72 с.

16. Лавриненко Л.М. Освіта в реальності сьогодення – дистанційне навчання. МЦНД. Луцьк, 2020. Т. 1. С. 25-28.

17. Міністерство освіти і науки України. Тривалість навчального заняття під час дистанційного формату лишається незмінною - роз'яснення МОН. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/trivalist-navchalnogo-zanyattya-pid-chas-distancijnogo-formatu-lishayetsya-nezminnoyu-rozyasnennya-mon>

18. Новицька Л. В. Навчання під час карантину очима вчителя //Географія та економіка в рідній школі № 7-8, 2020 с.25-26
19. Панасенко Е. Зміст і структура експерименту як методу наукового дослідження у теорії та практиці вітчизняної педагогіки (1945–1991 рр.) / Е. Панасенко // Рідна школа. - 2011. - № 11. - С. 28-35. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh>
20. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 28 трав. 2020 р. / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. О. І. Локшиної. – Київ ; Біла Церква : Авторитет, 2020. – 444 с.
21. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: [науково-методичний посібник] / Т. Є. Позднякова. – Рівне: РОІППО, 2018. – 50 с.
22. Положення про дистанційне навчання Наказ М-ва освіти і науки України від 21.01.2004 N 40 [Електронний ресурс].
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-04#Text>
23. Положення про дистанційне навчання: Наказ М-ва освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 [Електронний ресурс].
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
24. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: Наказ М-ва освіти і науки України від 08.09. 2020 року № 1115 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
25. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун . – К., 2007. – 144 с.
26. Попов В.Д. Організація та проведення дистанційних уроків з географії //Географія та економіка в рідній школі № 2, 2021 с.13-20

27. Поташник М.М. Эксперимент в школе: организация и управление / Марк Максимович Поташник. – М. : Изд-во МГПУ, 1991. – 140 с.
28. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. Збірник наук.-метод. праць ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2017. Вип. 4. С. 27-36.
29. Прилипко С. М. Сучасні інноваційні підходи в навчальному процесі / С. М. Прилипко, С. М. Іванов. // Право та інноваційне суспільство. - 2013. - № 1.
30. Штихно Л.В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти [Текст] / Л. В. Штихно // Молодий вчений. — 2016. — №6. - С. 489-492.
31. Ясулайтіс В.А. Дистанційне навчання: методичні рекомендації / В.А. Ясулайтіс. – К.: МАУП, 2005. -72с

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерв'ю з педагогами

Доповідач – Шипко Наталія Василівна, старший завуч з виховної роботи у ліцеї «Наукова зміна». Вчитель географії та біології

✓ Скільки років Ви вже працюєте у школі, викладаєте ?

32 роки працюю вчителем географії та біології.

Чому Ви обрали саме цю спеціальність, це було вашою мрією з дитинства чи раціональним вибором у дорослому житті ?

Завжди мріяла стати вчителем історії, однак в той час, як я вступала до Вузу, факультет історії був дуже заполітизований, і потрібно було бути членом КПСС чи чоловіком. Я не підходила під жодну категорію, однак любила подорожувати, тому обрала географічний факультет, і про це зовсім не жалкую. В ліцеї 10 років вела туризм, і була однією з перших в м. Києві, хто впроваджував туристичну діяльність в навчальних закладах.

✓ Розкажіть, яку посаду Ви зараз обіймаєте, і чи залишається час на викладацьку діяльність ?

В ліцеї працюю 25 р. як вчитель географії, з них 9 р. також в ролі заступника директора з виховної роботи.

Так, час залишається, і я до цього ставлюсь дуже серйозно, адже не хочу втратити свій імідж, як викладача. За роки роботи у школі я здобула певний рівень поваги, здобутки і тому дуже принциповим є не втратити свій рівень викладацької діяльності.

- ✓ **Запровадження дистанційної освіти захопило ліцей зненацька, чи адміністрація, вчителі та учні були готові до такої форми освіти (принаймні частково) ?**

Особисто для мене це було зненацька. Спочатку за 3 тижні прийшлося освоїти Zoom, потім у нас в ліцеї з'являється Google Classroom, а потім інші онлайн програми (онлайн тести, ігри і т.д.). Однак вже за 1 - 1,5 місяця я спокійно працювала на різних платформах, але мозговий штурм був дуже сильний. І найголовніше що за роки роботи у мене була сформована методика викладання, яку прийшлося зламати, і починати працювати ніби з нуля. Багато що прийшлося змінити, перенести в електронний вигляд і створити по новому, що було складно .

- ✓ **Який досвід у запровадженні дистанційної освіти мали Ви особисто а також ліцей, до запровадження тотальної дистанційної освіти, в умовах пандемії Covid-19 ?**

Досвіду у мене особисто та у ліцею не було. Однак були окремі вчителі, як наприклад - вчитель української літератури Наталія Вікторівна Михайлова. Вона часто використовувала на своїх заняттях інтерактив – діти працювали на різних сайтах і платформах, і навіть у Classroom. Також інтерактив використовували деякі вчителі інформатики, однак не всі. Більшість вчителів лише спостерігали за таким процесом, і навіть не намагалися повторити.

- ✓ **Які освітні технології і платформи були запроваджені в ліцеї, на початку карантину в 2020 р., і чому вибір керівництва ліцею зупинився саме на цих інформаційно - комунікаційних ресурсах ?**

Основна платформа для зв'язку це Zoom, а також Classroom, де розміщуються завдання і діти надсилають виконані роботи.

- ✓ **Під час запровадження карантину було багато порад звідусіль, якими саме ресурсами варто користуватися вчителю. І від цього виникла проблема – кожен вчитель обирав кілька різноманітних**

сервісів для роботи на уроці, натомість учні мали розібратися в налаштуваннях кожного сервісу, встановити різні додатки на своїх гаджетах. Це було важко і для учнів, і для вчителя. Які платформи обрали саме Ви, для роботи з учнями, і як можете аргументувати Ваш вибір ?

В усіх платформах я навчилася працювати завдяки власному бажанню, та з допомогою Михайлової Наталії Вікторівни, яка покроково розповідала мені як створювати і виконувати тести у Classroom. На сайті «На урок» навчилася працювати самостійно, інтуїтивно більше.

Також на початку карантину брала участь у деяких вебінарах, частіше на сайті «На урок», але декілька вебінарів було достатньо. А ось ті рекомендації що надавалися від міністерства та управління освіти прийшли із запізненням, і були неактуальні. Отже в квітні у мене вже була сформована своя методика викладання, я почала удосконалювати формат тестування та опитування учнів, бо вони все списували. З часом відмовилася від платформи «На урок» для тестів, бо учні тут швидко списували. Тому я навчилася працювати з платформою «Всеосвіта», в цьому мені дуже допомогали вчитель укр. літератури Михайлова Н.В. та вчитель інформатики Кравченко Світлана.

✓ На яких платформах в ліцеї організоване дистанційне навчання в 2020 – 2021 навчальному році ?

Основна платформа для зв'язку це Zoom, однак деякі вчителі використовують Google Meet бо звикли працювати там, і їм так зручніше. Також це Classroom, де розміщуються завдання і діти надсилають виконані роботи.

✓ Які труднощі виникли у Вас, як вчителя та під час трансформації освітнього процесу в дистанційний формат ?

Ніяких проблем не було, адже більшістю програм (*Viber, Telegram*) ми вже вміли користуватись, з часом навчилася працювати у Zoom та Classroom, тож

у мене особисто проблем не було. Ось наприклад під час карантину ми неодноразово проводили зустрічі з кураторами у Zoom – все відбувалося чітко та злагоджено. З технікою та інтернетом також все вирішувалось дуже швидко, бо ми працювали з дому де мені у всьому допомагали власні діти. Щодо учнів, то їх головна проблема – відсутність мотивації та бажання вчитись дистанційно. Вони відмовляються включати камери, і це напевне найбільша проблема, адже все інше вони роблять – виконують завдання та тести, присутні на уроках, бо за всі види роботи виставляються оцінки, які об'єктивні до рівня знань, тому це або 2 або 12, все залежить від бажання дітей вчитися.

Також під час дистанційного навчання я почала давати дітям такі завдання які складно списати – ментальні карти, хмари слів, кросворди, а також невеликі завдання в зошиті, які пишемо від руки (просто копіювати і відправити текст я їм не дозволяю, на це я завжди кажу «Коли ви пишете від руки у вас формуються нейронні зв'язки, а коли друкуєте на комп'ютері то формуються мозолі на пальцях, от і вибирайте що вам більше потрібно».

Ще треба відмітити, що тепер я витрачаю значно більше часу на підготовку до уроків, та перевірку домашніх робіт. Тепер під час перевірки я відправляю коментарі до кожного завдання кожному учню персонально.

✓ **Які рекомендації Ви могли б надати для покращення роботи учителя в умовах дистанційного навчання ?**

Ну тут все залежить від людини, якщо вона хоче – то зробить все можливе, якщо ж бажання відсутнє то будь які поради безсилі. Тож раджу дізнаватися більше про те, що Вас цікавить, адже сьогодні завдяки інтернету ми можемо знайти практично все. Навіть для вчителів є окремі соціальні групи, інтерактивні ресурси, вебінари (після їх перегляду Вам надсилають ще більше цікавих пропозицій), тож головне бажання !

А бажання напряду залежать від амбіцій, тож якщо ти амбіційна – то будеш розвиватися, а якщо ні – то просто звільнишся зі школи. Ось мене наприклад дуже мотивують мої молоді колеги і тому я, як амбіційна людина, теж хочу показати свої переваги, що я не гірша від них, бо 50 р. і 30 р. не мають великої різниці, головне бажання !

Додаток Б

Доповідач – Євтушенко Алла Володимирівна вчитель географії у ліцеї «Наукова зміна», викладач на курсах ЗНО Educator

✓ Скільки років Ви вже працюєте у школі, викладаєте ?

Вчителем працюю вже 9 років, з 2012 р. Почала викладати ще з 5 курсу, і досі працюю в ліцеї.

✓ Чому Ви обрали саме цю спеціальність, це було вашою мрією з дитинства чи раціональним вибором у дорослому житті ?

В дитинстві я мріяла бути вчителем, як і більшість дітей, однак це була не ціль у житті, а далека мрія. Коли вступала до Вузу, то обирала між літературою та географією. Спершу подавала на факультет журналістики у Кропивницький, однак не пройшла, тому вирішила вступати до Києва на спеціальність географія та іноземна мова. В майбутньому планувала працювати в туризмі, однак коли запросили до ліцею, то вирішила спробувати себе в ролі вчителя, і тут працюю досі.

✓ Розкажіть, яку посаду Ви зараз обіймаєте, і чи залишається час на викладацьку діяльність ?

Зараз працюю лише в ліцеї «Наукова зміна» вчителем географії. Однак кілька років тому готувала учнів до ЗНО з географії в приватній школі Educator, на вечірніх курсах.

✓ Запровадження дистанційної освіти захопило ліцей зненацька, чи адміністрація, вчителі та учні були готові до такої форми освіти (принаймні частково) ?

Кілька років тому я мала певний досвід співпраці з учнями дистанційно, під час короткочасних карантинів. Тоді записувала їм відеопояснення матеріалу у *Viber*, і відправляла певні завдання, однак це не було повністю дистанційне навчання, а лише певні спроби.

Однак, минулого року дистанційна освіта почалась зненацька і спочатку було досить важко. Важко було з кількох причин: найперше нестабільність навколо – постійно зростає кількість хворих, і ти хвилюєшся за здоров'я рідних та близьких, а при цьому всьому потрібно опановувати нові ресурси для роботи з учнями. Мені здається, що до такої форми роботи на той момент не були готові ні батьки, ні учні, ні вчителі в повній мірі.

Однак система дистанційної освіти була налагоджена досить швидко і всім подобається досі.

- ✓ **Який досвід у запровадженні дистанційної освіти мали Ви особисто до запровадження тотальної дистанційної освіти, в умовах пандемії Covid-19 ?**

Я завжди намагаюся застосовувати інтерактив на своїх уроках, тому вже давно використовую kahoot, quizizz, Quizlet, learningapps – саме ці додатки використовувала найчастіше, і використовую досі, адже вони показали свою ефективність протягом тривалого часу. Ще учням дуже подобались завдання пов'язані з *Instagram*. Я давала практичні завдання (наприклад *сходити в магазин і переглянути склад певних продуктів, вибрати оптимальні і дати рекомендації*) про які учні мали розповісти у своїх *Instagram Stories* і відмітити мене. Я перевіряла хто виконав завдання і відповідно оцінювала роботи. Багатьом учням це сподобалось, і вони казали що такі завдання були одними з найцікавіших за весь період, адже це сучасно і зрозуміло.

- ✓ **Які освітні технології і платформи були запроваджені в ліцеї, на початку карантину в 2020 р., і чому вибір керівництва ліцею зупинився саме на цих інформаційно - комунікаційних ресурсах ?**

Перші кілька тижнів ми працювали з різними ресурсами і намагалися знайти оптимальні варіанти, які будуть прийнятними для всіх, зручними та якісними. Я дуже дякую керівництву ліцею, що тоді нам дали свободу вибору програм і ресурсів, а потім ми зібрали всі програми та рекомендації разом і визначилися де будемо працювати надалі. Адже спочатку кожен працював де йому було зручніше, однак вже за кілька тижнів ми зрозуміли, що учням важко опанувати одразу стільки програм, тому потрібно було визначитися з єдиною системою роботи. Ми прийшли до висновку працювати на платформі Google G Suite (Google Classroom), на корпоративному акаунті – і це було найкраще рішення на той момент ! Як на мене це мегазручно, адже платформа одна з найкращих для такого виду навчання. Все було запроваджено досить швидко, через злагоджену роботу кураторів, адміністрації, вчителів і дітей. Батьки досі нам дякують за якісну організацію дистанційної освіти, адже в багатьох школах такого і близько немає.

- ✓ **Під час запровадження карантину було багато порад звідусіль, якими саме ресурсами варто користуватися вчителю. І від цього виникла проблема – кожен вчитель обирав кілька різноманітних сервісів для роботи на уроці, натомість учні мали розібратися в налаштуваннях кожного сервісу, встановити різні додатки на своїх гаджетах. Це було важко і для учнів, і для вчителя. Які платформи обрали саме Ви, для роботи з учнями, і як можете аргументувати Ваш вибір ?**

Найперше я намагалась обмежити кількість додатків для роботи з учнями, адже дистанційна освіта це шалене навантаження, і треба було дати дітям поступово звикнути до нового виду роботи. Моїми фаворитами залишились: Kahoot – бо він найбільш розважальний і зручний. Я однією з перших вчителів запровадила його в ліцеї, і діти часто самі просили пограти в Kahoot на уроці . Також користувалась learningapps. Тести учні виконували на сайті

«Всеосвіта» та «На урок», я тоді випробовувала різні варіанти, щоб подивитися де більше списують, яка програма працює краще. В кінці кінців зрозуміла, що будь – яку електронну систему можна обійти і це не проблема, тому головне довіра дітей і до дітей. Мій вибір зупинився на сайті «Всеосвіта», бо на мою думку, там найбільш якісний рівень захисту, контент, учням тут важче знайти тест заздалегідь . Мені не обов’язково публікувати свої тести для доступу всіх інших, якщо я вважаю їх авторськими. Тому наразі найчастіше використовую саме «Всеосвіту», і намагаюся створити тести тут, аніж працювати на інших ресурсах. Бо на сайт «На урок» учні ходять як в TikTok, і я постійно бачу в TikTok, як учні зламують різні тести. «Всеосвіта» більш захищена, і це перевірено на практиці. Бо на сайті «На урок» весь клас може написати складну тему на 11 – 12 балів, хоча під час усного опитування такі бали отримують лише деякі.

✓ **На яких платформах в ліцеї організоване дистанційне навчання в 2020 – 2021 навчальному році ?**

Навчальний процес в ліцеї протягом весни був налагоджений, тому ми і надалі працювали в Google Classroom та Zoom, ну і кожен вчитель додатково використовує ще деякі додатки . Однак були певні зміни у формі проведенні занять. Ми почали вдосконалювати навчальний процес через зміну тривалості уроку в Zoom, адже діти швидко втрачають увагу під час викладу теоретичного матеріалу. Я дивлюся по собі, що навіть мені через 15 – 20 хв, коли слухаю Zoom конференції, стає важко зосереджувати увагу. Хоча я доросла, в мене є певна мотивація і розуміння цінності матеріалу.

Восени більшість вчителів почали використовувати менше додаткових програм, і це великий плюс, бо увага дітей менше розосереджується. Безперечно різноманітність матеріалів це цікаво, однак не потрібно перевантажувати дітей, як це було навесні 2020 р., бо більшість дітей вже втомились від дистанційки.

✓ **Які труднощі виникли у Вас, як вчителя під час трансформації освітнього процесу в дистанційний формат ?**

Найважче на той момент, було відфільтрувати саме той матеріал, який треба пояснити учням під час онлайн заняття. Я над цим працюю досі, але навіть зараз це не завжди вдається . Важко відійти від ролі вчителя який має все детально пояснити, а дитина лише закріпить матеріал вдома. Дистанційна освіта це дещо інший формат, ніж те як її уявляє більшість, і як ми працюємо зараз. Але проблемою є сприйняття учнів і батьків. Як на мене вчитель має допомагати учням в опануванні матеріалу і створенні цікавих завдань, а не просто подавати теоретичний матеріал.

Я досі над цим працюю і, чесно кажучи, не дуже це вдається, тому що очікування дітей відрізняються від того, щоб мало би бути в кінцевому результаті в дистанційній освіті.

Також проблемою було визначити актуальність певних завдань, що потрібно подати найперше, а що діти можуть опрацювати самостійно. Адже коли учні працюють в класі, то ти бачиш які потреби є в учнів, і який матеріал як краще подавати, існує певний емоційний зв'язок. Натомість в онлайні учні ніколи тобі не скажуть правди (або скажуть тільки деякі), чи їм все зрозуміло. Немає фідбеку від учнів, і того результату, що ми бачили офлайн. І дуже важко скерувати свою роботу так, щоб намічений результат був досягнутий.

Тому дистанційне навчання це довготривалий процес, і я думаю зараз над ним думає і працює багато хто, але чесно скажу, поки результати такі собі. Загалом традиційна система навчання, коли вчитель просто розповідає, учень слухає і потім виконує якість завдання, що коли ти намагаєшся змінити формат, то інколи є певне невдоволення учнів чому вони мають це робити. А взагалі пощастило, що ми живемо в місті, і можемо спокійно працювати з учнями онлайн. 90% дітей мають можливість підключатися, хоча звісно є поодинокі випадки коли діти живуть за містом, у них виключають світло, чи

виникають інші проблеми. Однак в таких ситуаціях важлива комунікація між батьками, кураторами, і вчителями, ну а дитина має відповідально ставитись до виконання поставлених завдань. Однак в цілому проблема інтернет – забезпечення виникала в меншості учнів, це я кажу як куратор.

Отже, глобальних проблем не виникло і це великий плюс для всіх учасників навчального процесу, що ми жителі міста. Я з власного досвіду знаю, яка наразі ситуація в сільській місцевості, і там все зовсім по іншому ніж в ліцеї.

✓ **Які рекомендації Ви могли б надати для покращення роботи учителя в умовах дистанційного навчання ?**

Найперше – старайтеся раціонально розподіляти свій час, і не проводити повністю весь урок у формі лекції. Намагайтеся максимально комунікувати з учнями, задавайте їм питання, давайте їм цікаві завдання і дослідження, до яких немає готових відповідей в інтернеті, і т.д.

Приділяйте час собі, бо дистанційка дуже виснажує. Для одних це зручно, багато хто виступає проти такої форми освіти, однак виснаження точно сильне – псується зір і т.д. Тому потрібно давати учням і собі час на відпочинок, і наладжувати роботу в такому форматі, щоб це не була суцільна онлайн балаканина, як часто зараз говорять «балакаюча голова». І урок виглядає як передача з «балакаючою головою», де учні вимикають камери та мікрофони і ти просто говориш кудись у простір, і навіть не розумієш чи тебе хтось слухає, і чи зрозумілий матеріал. Тому, як на мене, не кожен урок потрібно проводити в режимі онлайн конференції. Вчитель не має бути зобов'язаний підключатися, годину поговорити і розповідати тему. Це мають бути різноманітні форми роботи, і вчитель має виступати помічник для учнів у світ знань, а не просто передавачем готової інформації, бо в такому разі втрачається сама цінність навчання. Потрібно давати дітям можливість виконувати більше пошукову роботу. От кілька днів тому я розповідала своєму одинадцятому класу про зайнятість населення і т.д. І запропонувала

проаналізувати резюме, які подаються на певну посаду, які навички цінують в спеціалістах. І учні зробили висновки, що найперше роботодавці цінують у підлеглих вміння вирішувати різноманітні завдання, злагоджену командну роботу і т.д. То чому ж нам не навчати цьому учнів, паралельно з вивченням певної теорії з предмету ? Працювати в команді, вирішувати цікаві і креативні завдання, шукати неординарні рішення – я послідовник такої освіти, де цікаво всім учасникам освітнього процесу. Не лише вчитель має бути мотивований відчитати пару, а далі як буде. Бо і учні ставлять до навчання поверхнево, головне «поставити галочку», що був на парі та якесь завдання виконав.

Важливо щоб учні навчалися комунікувати між собою, тому можна створювати якісь командні завдання, які будуть мотивувати до спілкування. Бо більшість дітей зараз перебувають вдома, і навіть не зустрічаються на вулиці.

Тому я за зміну формати роботи, однак у більшості я бачу ось цей опір : «А як це не буде онлайн уроку ?». І ось я дивлюся по собі, що я дуже рідко не проводжу онлайн уроки. І я розумію що над цим потрібно працювати, бо у суспільства виникає дуже багато питань, і думають що ти свою роботу не виконуєш. Однак насправді пошук і підбір завдань, пошук неординарної інформації, цікавих фактів – це теж робота ! Але більшість очікує від вчителів саме вчитаного матеріалу, онлайн... І це питання навіть не до конкретних батьків, учнів і вчителів, а більше до сприйняття роботи вчителя у суспільстві.

Отже давайте змінювати формат роботи разом ! Бо судячи з новин дистанційна форма роботи це надовго, і це стає в тренді. Тому треба пристосуватися до нового режиму роботи, і зробити це процес найбільш оптимальним та якісним. Гарні результати будуть тоді, коли ми не будемо створювати «однобоке» вчитування матеріалу, а будемо розвиватися

всесторонньо. Але на це безперечно потрібен час, щоб суспільство пристосувалося до нових умов.

Додаток В

Доповідач – Лошицька Вікторія, вчитель географії у Ірпінській загальноосвітній школі

✓ **Скільки років Ви вже працюєте у школі, викладаєте ?**

У школі пропрацювала близько року. Наразі я працюю репетитором з дівчатками – 6 та 7 класи. Бо вони навчаються в класі за програмою інтелект, і їм потрібне більш поглиблене вивчення географії.

✓ **Чому Ви обрали саме цю спеціальність, це було вашою мрією з дитинства чи раціональним вибором у дорослому житті ?**

Якщо бути відвертою – у мене вся сім'я вчителів, і в моєї сім'ї загалом близько 300 р. педагогічного стажу. Не можу сказати що працювати в освіті було моєю мрією, однак я зростала в такому суспільстві і у мене був до цього певний хист.

Коли вступала до університету, то не ставила собі за мету бути вчителем географії, але зараз розглядаю варіант працювати в подальшому в освіті, однак не обов'язково в школі. Ось зараз наприклад у нас в Коцюбинському зараз діє новостворена об'єднана територіальна громада, де діє управління освіти, молоді науки та спорту, і це також пов'язано з дітьми, я думаю така робота буде мені до душі.

✓ **Розкажіть, яку посаду Ви зараз обіймаєте ?**

Моя посада – вчитель природознавства і географії. В 5 класі я викладала природознавство за стандартною програмою, а також за програмою «Інтелект». В 6 та 7 класі викладала географію. Мені цікаво працювати з дітьми, бо у нас не така велика різниця у віці, вони мені довіряють і можуть більш відкрито спілкуватися. Для мого досвіду мені було значно цікавіше

працювати за програмою «Інтелект», аніж за стандартною. В загальноосвітніх класах діти більше йдуть за програмою, а в класі «Інтелект» діти задають цікаві і неординарні питання, мені потрібно ретельно готуватися до уроків, і це звісно дає більше досвіду.

✓ **Запровадження дистанційної освіти захопило ліцей зенацька, чи адміністрація, вчителі та учні були готові до такої форми освіти (принаймні частково) ?**

Для нас це стало неочікуваністю, однак ми швидко пристосувалися до змін. Нашою першою альтернативою був Google Classroom, і на вчителів інформатики тоді поклали обов'язки організації навчального процесу. Вони створили класи з кожного предмету, додали вчителів та учнів, дали всі логіни і паролі – потрібно було лише приєднатися. На а зараз в школі розробляється суто шкільна платформа для дистанційної освіти. Онлайн конференції ми проводили у Google Meet.

✓ **Який досвід у запровадженні дистанційної освіти мали Ви особисто до запровадження тотальної дистанційної освіти, в умовах пандемії Covid-19 ?**

Я більше працювала з класами «Інтелект», а їх програма в принципі передбачає використання багатьох інтерактивних додатків, тому я і до початку карантину працювала з дітьми в Kahoot, Classtime, ще ми створювали хмари слів, а для опитування використовувала Quizizz. Однак повністю в дистанційній освіті я не працювала до початку тотального карантину.

До речі, нашу школу фактично не закривалася під час карантину. Тобто ми працювали, але з дотриманням всіх карантинних норм. У нас в класах в середньому по 25 осіб. Кожного ранку перед першим уроком дітей забирали на вулиці вчителі, діти між собою не пересікалися і заходили з різних входів.

Уроки тривали по 30 хв., а наступні 25 хв. провітрювали і дезинфікували клас після кожного уроку.

- ✓ **Які освітні технології і платформи були запроваджені в ліцеї, на початку карантину в 2020 р., і чому вибір керівництва ліцею зупинився саме на цих інформаційно - комунікаційних ресурсах ?**

Основною платформою був Google Classroom – там зберігалася фактично вся інформація. В Google Meet ми проводили онлайн заняття. Я використовувала також Kahoot, Classtime та Quizizz. Інші вчителі моли використовувати ті додатки, які їм було зручно.

- ✓ **Під час запровадження карантину було багато порад звідусіль, якими саме ресурсами варто користуватися вчителю. І від цього виникла проблема – кожен вчитель обирав кілька різноманітних сервісів для роботи на уроці, натомість учні мали розібратися в налаштуваннях кожного сервісу, встановити різні додатки на своїх гаджетах. Це було важко і для учнів, і для вчителя. Які платформи обрали саме Ви, для роботи з учнями, і як можете аргументувати Ваш вибір ?**

Ну почнемо з Google Meet, я обрала для роботи цю програму бо тут немає обмежень по часу як в Zoom. Бо коли потрібно було повторно перезайти на урок, деякі діти просто вимикались, відпочивали скільки хотіли і приєднувались пізніше. Тому вибір школи і мій особисто зупинився саме на Google Meet. На рахунок інших додатків – я обирала зручні для себе за функціоналом та мовою. Зараз є багато цікавих додатків, однак не у всіх є україномовна версія, а перекладати з англійської не зручно, хоч у мене достатній рівень знань з англійської мови. Звісно, можна переглянути відеоуроки щодо роботи в програмі, але на все це потрібен час, який не завжди є. У Quizizz працювати досить зручно, бо все чітко структуровано,

одразу зрозуміло що натискати, навіть інтуїтивно. А ось Kahoot дещо складніший, як на мене.

Також, я б хотіла зазначити особливості карантинних обмежень в 2020 – 2021 р. Сmt. Коцюбинське входить до Бучацького району Київської області, тому адміністрація орієнтувалась на обмеження які запроваджувались в Ірпіні, Бучі і т.д. Фактично форма освіти в школах запроваджувалась колегіально в районі, і канікули були розподілені таким чином, що були якраз під час локдаунів.

✓ **Які труднощі виникли у Вас, як вчителя під час трансформації освітнього процесу в дистанційний формат ?**

Дітям було важко працювати онлайн, особливо молодшим класам. На початку дистанційної освіти вони постійно гралися в ігри, писали флуд в чати, спілкувалися не за темою уроку, не завжди вимикали мікрофони на уроці. І ще проблемою були налаштування Google Meet, бо там у вчителя немає можливості відключати мікрофони учасникам, і це може створювати проблеми. Також на початку уроку близько 10 хв. ми могли налаштовуватись на роботу, це і технічні моменти, і організаційні питання.

Також я стикалась з тотальним контролем батьків за дітьми, ось наприклад на одному з моїх уроків мама сиділа прямо поруч з дитиною, і уважно слідувала як я провожу урок, звіряла час на годиннику. Тому складнощі виникали, куди ж без них.

✓ **Які рекомендації Ви могли б надати для покращення роботи учителя в умовах дистанційного навчання ?**

Це складне питання, бо як на мене, потрібно адаптуватись до ситуації, і шукати інший вихід, щоб суто дистанційної освіти не було, бо вона не така якісна як очне навчання.

Моя рекомендація адміністрації шкіл – допомагати всім вчителям в організації дистанційної освіти, заохочувати їх до співпраці, тільки тоді дистанційна . Бо ось в нашій школі більшість педагогічного колективу – люди старшого віку, і їм дуже складно працювати з технікою, бо вони звикли працювати лише в офлайн, з підручниками та зошитами. Тому наші вчителі інформатики кооперувались з іншими молодими вчителями, і допомагали організувати дистанційну освіту в нашій школі – як підключатися до онлайн конференцій, працювати в різних додатках і т.д.

Додаток Г

Доповідач – Наталя Єрмакова, директор альтернативної школи «LeaderShip» на Оболоні. Викладач української мови та Історії України.

✓ Скільки років Ви вже працюєте у школі, викладаєте ?

Викладацькою діяльністю займаюсь вже 9 років, починалося все з репетиторства, потім працювала в школі іноземних мов певний час. А 4 роки тому ми з чоловіком відкрили приватну школу. Відтоді я працюю директором у нашій альтернативній школі.

✓ Чому Ви обрали саме цю спеціальність, це було вашою мрією з дитинства чи раціональним вибором у дорослому житті ?

В дитинстві я мріяла створити освітній простір для дітей. Однак в педагогічний Вуз я вступати не хотіла, і говорила що ніколи не стану викладачем, на це були певні причини. Але з часом я почала викладати, і ми створили свою школу. Система державної загальної середньої освіти мені не подобається і досі, я вважаю цю систему далекою від оптимального варіанту. Причому не тільки для дітей, а й для вчителів та батьків ця система не адаптована, потрібно багато реформувати а змінювати, саме тому школа LeaderShip має свої особливості. Звісно ми не досконалий заклад, бо на кожному наступному етапі бачимо що ще можна адаптувати і покращити, однак це ближче до моєї мрії, аніж загальноосвітня школа.

✓ Розкажіть, яку посаду Ви зараз обіймаєте, і чи залишається час на викладацьку діяльність ?

Засновник школи – це навіть не про посаду, а більше про місію у житті. А ось щодо викладання у мене є чітка позиція, що поки ти викладаєш у школі яку

створив, то розумієш проблеми, з якими стикаються вчителі. Сьогодні в моєму розумінні школа – це діти і вчителі, а ось батьки дещо осторонь освітнього процесу. Тому щоб розуміти ті проблеми, які переживають вчителі, я також маю через них пройти, тому я вважаю неправильним полишати викладацьку діяльність в даному випадку. Тому я, і мій чоловік Сергій (бо ми вдвох заснували цю школу) ведемо уроки в різних класах. На жаль, з часом ми відмовляємось від уроків в деяких класах, через брак часу, бо ми маємо вирішувати багато інших стратегічних питань.

Зараз я викладаю історію України в 5 класі, а також українську мову у 5,6,7,8 класах, ну і готую до ЗНО з української мови 11 клас.

- ✓ **Запровадження дистанційної освіти захопило школу зненацька, чи адміністрація, вчителі та учні були готові до такої форми освіти (принаймні частково) ?**

Це питання більше до наших вчителів, як вони це сприйняли. Бо керівництво нашої школи зробило все дуже швидко, структуровано, і найголовніше – якісна комунікація менторів і батьків. У цьому процесі ніхто не відчував себе покинутим. Бо в загальноосвітніх школах найчастіше скаржилися, що батьки і діти не знають що робити, а вчитель не відповідає на питання і не бере слухавку. Тому у нашій школі дуже важливою була саме гарно відпрацьована комунікація.

Щодо налаштування освітнього процесу – вже на 2 день після запровадження карантину в 2020 р. ми провели термінову зустріч вчителів, де проговорили основні моменти щодо формату проведення уроків- якій програмі будемо проводити онлайн конференції і т.д. Ми були готові бути мобільними, і змінювати формат роботи, якщо буде така потреба. Наприклад: спочатку ми проводили всі уроки в Skype, однак деякі класи відключали вчителів з конференції, тому ми перейшли працювати в Zoom.

Чим по суті була дистанційка для суспільства ? Це ще один виклик, і ті люди які швидко пристосувалися до нового формату – у тих не було ніяких питань. У нашій школі молодий колектив, і це великий плюс, бо всі швидко перелаштовуються, за потреби. Отже, нашими перевагами були – молода команда, швидка комунікація між вчителями, батьками, менторами і керівництвом школи, ну і звісно готовність до зміни формату за потреби.

✓ **Який досвід у запровадженні дистанційної освіти мали Ви особисто та школа до запровадження тотальної дистанційної освіти, в умовах пандемії Covid-19 ?**

Як на мене, вчитель, що працює з сучасними дітьми має знати різні інтерактивні програми, які зроблять уроки цікавими, і це є «must have» в наших умовах, незалежно від формату навчання. Відповідно Quizizz, Kahoot, LearningApps та інші програми створення інтерактивних презентацій ми вже використовували. Також я завжди раджу вчителям вчити англійську мову, бо саме на іноземних сайтах можна знайти дуже класний контент, який можна використовувати на уроках. Також з повагою ставлюся до онлайн курсів Prometheus та EdEra, і я вважаю що ці курси мають стати також додатковим матеріалом на уроках у всіх вчителів, бо там дуже якісний і цікавий контент. Тому не можу сказати, що дистанційна освіта була для мене зовсім з нуля. Адже сьогодні, вчитель який себе поважає, має бути в темі інтерактивних технологій.

Щодо онлайн уроків, я мала досвід їх проведення більше 4 років тому, отже була досить велика перерва, і були певні питання. Але у нас були викладачі, які раніше працювали в Zoom, що зіграло їм на руку, натомість інші викладачі працювали з іншими програмами, що теж було добре. Тобто це по суті про те, що молоді вчителі в даному випадку більш прогресивні, і до них варто прислуховуватись, бо вони більше «в темі» різних онлайн програм.

Отже, я мала певний досвід роботи онлайн, але він був значно меншим, ніж за останній навчальний рік. Ну і звісно різні онлайн програми я використовувала і раніше, тому дистанційна освіта не стала в даному випадку переломним моментом.

✓ **Які освітні технології і платформи були запроваджені в школі, на початку карантину в 2020 р., і чому вибір керівництва школи зупинився саме на цих інформаційно - комунікаційних ресурсах ?**

В даному випадку важливо розуміти категорію дітей, з якими працюємо. Наприклад для старшої школи гарно підходить Zoom, а ось для молодших класів краще підходить Skype, бо він технічно простіший у використанні. І тут дуже важливою є співпраця з батьками, тому ми одразу попереджали їх, що наразі ми випробовуємо різні варіанти, тому в процесі можемо замінити деякі програми. Не потрібно боятися змін ! На початку карантину фактично вся школа працювала в Skype, однак з часом старшу і середню школу ми перевели в Zoom, бо тут більше можливостей, кращий функціонал .

Для структурування матеріалу ми використовували Google Drive, бо компанія Google розробила чудову платформу для командної роботи. Структурування матеріалу є другим важливим моментом, після якісної комунікації, бо коли зрозуміла структура розміщення, знімається багато питань. Яскравий і цікавий контент – це ніщо, якщо відсутня структурованість.

Для уроків наші вчителі розробляли досить якісні презентації, і не тільки у Microsoft PowerPoint, бо це лише один з варіантів, причому не самий крутий. Також вчителі ділились між собою цікавими ресурсами, які знаходили в тій чи іншій сфері. Як на мене, не варто обмежувати викладачів певними правилами, бо викладач це дуже творча професія, і чим більше свободи ми даємо, тим краще викладач розкривається.

- ✓ **Під час запровадження карантину було багато порад звідусіль, якими саме ресурсами варто користуватися вчителю. І від цього виникла проблема – кожен вчитель обирав кілька різноманітних сервісів для роботи на уроці, натомість учні мали розібратися в налаштуваннях кожного сервісу, встановити різні додатки на своїх гаджетах. Це було важко і для учнів, і для вчителя. Які платформи обрали саме Ви, для роботи з учнями, і як можете аргументувати Ваш вибір ?**

Онлайн конференції ми проводили максимально в Zoom, матеріали до уроків та домашнє завдання завантажували на Google Drive – це було обов’язково. Також використовували онлайн тести з сайтів «На урок» та «Всеосвіта» - на сьогодні це потужні платформи для можна створювати тести і використовувати вже готові ресурси.

Для інтерактивних завдань найбільше використовували Quizizz, Kahoot та LearningApps.

- ✓ **На яких платформах в школі організоване дистанційне навчання в 2020 – 2021 навчальному році ?**

Тут є дуже важливим момент, з яким класом ти працюєш. Наприклад 5 клас класно працює з Mind Map (програма для створення ментальних карт), тому я часто працюю з ними саме в цій програмі, використовуючи яскравий контент. А ось 7 – 8 класи вже більше структуровані, їм можна давати тести з «Всеосвіти» та «На урок». Однак сьогодні я відмовляюся від вже готових тестів, і намагаюся зробити їх самостійно, бо тести які роблять інші вчителі не орієнтовані на дітей, з якими ми працюємо.

Також ми працюємо з підручниками компанії botan.studio, адже вони максимально сучасні, там багато інтерактиву, деякі завдання та лекційний матеріал заховані через QR-коди, що максимально зручно.

Отже, у нас немає чітких обмежень для вчителів що саме використовувати, головне – проводити уроки в Zoom, а всі інші ресурси вчитель підбирає індивідуально. Щодо контролю знань – також все індивідуально, щоб було зручно учням і вчителю. Дуже важливо, щоб підготовка матеріалів була орієнтована на учнів, бо не варто використовувати супер складні програми, де учням буде складно працювати. Наша задача – зробити якісний контент, зрозумілий і простий у використанні.

✓ **Які труднощі виникли у Вас, як вчителя (завуча/директора) під час трансформації освітнього процесу в дистанційний формат ?**

Насправді невирішальних проблем не було, всі вони були цілком нормальними в тій ситуації. Але були складні моменти, наприклад фізичне і моральне виснаження дітей та вчителів було помітне вже у травні. З одного боку невизначеність у країні, через хворобу, з іншого боку всі просто втомилися постійно бути онлайн і перебувати вдома. Тому ми шукали варіанти вирішення – давати менше домашнього завдання, що полегшувало життя і вчителів і учнів. Також ми почали проводити більше факультативних занять, де більше інтерактиву і спілкування між учнями та вчителями. Ми помітили, що під кінець навчального року продуктивність учнів почала падати, і це логічно, бо діти в принципі втомилися від навчання, а тим більше в новому для них форматі, і це теж нормально.

Звісно, є проблеми з мотивацією дітей, однак ми знаходимо рішення для кожного класу окремо. З одним класом частіше робимо перерву і руханку, з іншими можемо просто поговорити. Також треба розуміти що є різні діти – хтось буде уважно слухати, писати конспект і виконувати вправи без нагадувань, але інша частина не буде цього робити без певної зовнішньої мотивації. Тому ми думаємо, а як же увімкнути цю мотивацію ? Але якщо дитина буде перевантажена, як виникне мотивація ? Ну і на сьогодні у багатьох дітей є проблеми з дефіцитом уваги, вони елементарно не вміють концентруватися протягом тривалого часу. Тому треба орієнтуватися на

здоровий глузд, і краще іноді дати менше інформацію за урок, ніж дати все і повністю втратити увагу дітей.

Також ми стикалися з проблемами невиправданих очікувань від батьків, і я чудово розумію чому вони виникають. Бо батьки не до кінця розуміють як саме ми проводимо уроки, і як нам було складно перелаштуватись з офлайн на онлайн. І виникає ряд питань, по типу – а чому моя дитина не задіяна, а чому я маю бути поруч з дитиною і допомагати, чому діти мало пишуть і т.д. І як на мене, такі питання виникають також тому, що батьки наших дітей навчалися зовсім по інакшому, і вони думали що діти мають вчитися так само.

✓ **Які рекомендації Ви могли б надати для покращення роботи учителя в умовах дистанційного навчання ?**

Читати книжки про те, як «не вигорати» на роботі, бо особливо для вчителів це дуже актуально, і чітко проявилось під час карантину. Ми психологічно були не готові до зміни формату роботи, виявилось що крім школи у нас є велика частина життя, яку ми просто не проживаємо. Тому раджу проживати життя, на уроках, і після уроків. Звісно, підготовка до уроків забирає багато часу, однак не уроками єдиними. Це з точки зору психологічного фактору.

З точки зору роботи – не бійтеся пробувати щось нове, бо навіть якщо не вийде, ми будемо знати що спробували. Ну і звісно дослухайтеся до того, що говорять діти. Звичайно, ми не будемо проводити уроки так, як того хочуть учні, однак освітній процес є дитиноцентрованим, тому не забуваємо питати дітей як їм цікавіше. І тоді уроки будуть більш живими і цікавими. Якщо діти наголошують, що вони не хочуть писати великі конспекти під час онлайн конференцій, то ми разом з дітьми можемо знайти компроміс, бо з цього і складається навчальний процес.

Тому дбайте про себе, знаходьте час на відпочинок, і відкривайте для себе щось нове і цікаве в роботі і життя загалом. Бо якщо вчителі будуть

втомлені, перевантажені, і ще й будуть змушувати дітей робити те, що їм не подобається – нікому від цього не буде добре. А робота так чи інакше має приносити задоволення, тоді виходить її робити класно.

Наприкінці навчально року ми провели опитування між дітьми, щодо дистанційної освіти. І тоді більшість дітей говорили про важливість харизматичності вчителя, і тоді навіть без презентації можна провести класний урок і діти все запам'ятають. Але звісно харизматичний вчитель, ще й з презентацією – це прекрасно.

Додаток Д

Доповідач – Єрмак Наталія Володимирівна, ментор старших класів у школі альтернативної освіти «LeaderShip» на Оболоні. Викладач географії та біології.

✓ **Скільки років Ви вже працюєте у школі, викладаєте ?**

З дітьми працюю вже 2 роки, до цього викладала в школі лише під час педагогічної практики в університеті, кілька місяців.

✓ **Чому Ви обрали саме цю спеціальність, це було вашою мрією з дитинства чи раціональним вибором у дорослому житті ?**

Ні, такої мрії в дитинстві у мене не було, і взагалі я в сім'ї перший викладач, за кілька поколінь. Навіть коли планувала вступ до ВУЗУ, не було мети стати викладачем і працювати з дітьми. Однак так склалося що я почала викладати, і думаю нічого в цьому житті не стається випадково.

Вже на 2 курсі університету я хотіла працювати викладачем, однак в суспільстві панувала думка, що професія вчителя не престижна. Під час навчання на магістратурі я трохи попрацювала в турагенції, однак душа все одно потягнулася до дітей. З часом я полюбила свою роботу в школі, працювати з дітьми мені було цікаво.

✓ **Розкажіть, яку посаду Ви зараз обіймаєте, і чи залишається час на викладацьку діяльність ?**

Зараз моя посада – teamlead старшої школи, також ментор 8 класу, і вчитель географії та біології у 6 -11 класах. Я намагаюсь поєднувати адміністративну та викладацьку діяльність, не скажу що це легко, але все можливо. В принципі мій час поділений 50/50 в кожній сфері, бо як на мене неможливо кудись приділяти більше часу. Якщо зробити

переваги для одного з компонентів роботи, то інший постраждає. Однак якщо в деякі дні я більше займаюся адміністративною роботою, то потім приділяю більше часу підготовці до уроків. Робота з кожним класом специфічна, тому навіть якщо я знаю тему і в мене готовий матеріал, при підготовці до уроків намагаюся оновити знання, додати до уроків новий ресурс, бо до кожного класу у нас індивідуальний підхід.

Якби я не проводила в дітей уроки, то мені напевне було б складно організувати для дітей цікаві свята, бо я б не знала їх потреб та інтересів. Тому досвід як викладача має великий плюс для адміністративної діяльності.

- ✓ **Запровадження дистанційної освіти захопило школу зненацька, чи адміністрація, вчителі та учні були готові до такої форми освіти (принаймні частково) ?**

Ви знаєте, одразу згадую той день 2020 р., коли оголосили про тотальний карантин. Для мене це все було нове і вперше, раніше в мене не було досвіду працювати онлайн. І коли я згадую той період, то це був справжній виклик для мене особисто і всієї команди. Це новий досвід, який дозволив «покращити» себе, як викладача і ментора. Нам потрібно було створити нову систему роботи, налагодити комунікацію між всіма учасниками освітнього процесу, навчити дітей працювати дистанційно. Це був цікавий виклик, який стався не просто так, саме цей виклик дозволив нам опанувати нові технології, і тому в цьому році працювати вже значно легше.

- ✓ **Який досвід у запровадженні дистанційної освіти мали Ви особисто та школа до запровадження тотальної дистанційної освіти, в умовах пандемії Covid-19 ?**

Досвіду проведення онлайн уроків у мене раніше не було, але у своїй викладацькій діяльності я часто застосовувала якісь інтерактивні технології

та онлайн ресурси. Тому не можу сказати, що під час проведення уроків онлайн у мене відбулося багато змін, просто тепер ми з дітьми спілкувались через камери. Частина матеріалів до офлайн уроків я просто перемістила в електронний вигляд, тому не можу сказати що викладання у формі онлайн стало настільки неочікуваним. Просто з часом стало зрозуміло, як можна покращити роботу, які додатки цікавіші, де шукати якісні матеріали, однак нічого страшного в цьому не бачу.

- ✓ **Які освітні технології і платформи були запроваджені в школі, на початку карантину в 2020 р., і чому вибір керівництва школи зупинився саме на цих інформаційно - комунікаційних ресурсах ?**

Ви знаєте, в той момент навіть не було ніяких вагань, на рахунок платформи для зберігання інформації. Вибір керівництва остаточно зупинився на Google Drive, бо це досить зручно. Бо на початку карантину всі наші матеріали оформлювалися в Google таблицях, матеріали до уроків зберігалися в окремих папках на Google Drive. І діти вже частково опанували Google Drive, бо ми і раніше зберігали там деякі матеріали до уроків, тож це не було абсолютно нове.

Для проведення онлайн конференцій ми спочатку обрали Skype, напевне тому що це більш відома платформа для відео зв'язку. Однак специфіка роботи з дітьми показала мінуси Skype досить швидко. Тут багато залежить від класу, от наприклад 9–11 класи спокійно будуть працювати в Skype. А ось з середньою школою були деякі проблеми. Саме тому, з часом деякі старші класи перевели в Zoom, бо це значно зручніше, тут є свої переваги, і постійні оновлення, де з'являються цікаві функції.

- ✓ **Під час запровадження карантину було багато порад звідусіль, якими саме ресурсами варто користуватися вчителю. І від цього виникла проблема – кожен вчитель обирав кілька різноманітних сервісів для роботи на уроці, натомість учні мали розібратися в**

налаштуваннях кожного сервісу, встановити різні додатки на своїх гаджетах. Це було важко і для учнів, і для вчителя. Які платформи обрали саме Ви, для роботи з учнями, і як можете аргументувати Ваш вибір ?

Я не можу сказати, що під час дистанційно освіти я сильно відійшла від того курсу, який у мене був раніше. Так, я спостерігала за цими оновленнями, дивилась різні вебінари щодо дистанційної освіти, однак поради які нам дають інші вчителі, і те що нам нав'язують, не завжди підходить під формат нашої школи загалом. Так, певну інформацію для себе я звісно отримала, переглядаючи вебінари багатьох вчителів з географії та біології я почала цікавитися новими напрямками цих наук. Навіть додала в друзі деяких вчителів у соціальних мережах, бо мені сподобалась їх форма роботи з учнями та ресурси які вони застосовують. Отже, нову інформацію я отримала, і вона залишається зі мною досі.

Однак кардинальних змін під час переходу на дистанційну освіту в мене не відбулося, бо в мене є своє бачення уроків – щоб матеріал був структурно викладений, і я бачу що дітям також так зрозуміло і зручно, тому в такому форматі я і працювала. Щоправда додала нові форми контролю знань, або якщо це нова тема, то можу дати якусь мотивацію, у формі онлайн гри, однак виклад теорії не змінився.

Отже, на початку уроку у нас живе спілкування, фронтальне опитування, а далі виклад теорії. Для мене важлива візуалізація матеріалу, тому це конспект у форматі PDF-файлу, який для мене є навіть зручнішим ніж презентація. А для узагальнення знань я використовую онлайн тести чи платформу LearningApps, також додала кілька нових програм і зараз їх випробовую. Також під час переходу на дистанційну освіту я почала більше переживати за домашнє завдання, бо я розумію як складно дітям узагальнювати матеріал. Тому намагалась давати конкретні завдання, де діти мали відтворити матеріал, який ми вивчали на уроці, але в новому форматі.

Наприклад, це узагальнююча таблиця, або робота в інтерактивних додатках, або ж творче завдання.

✓ **На яких платформах в школі організоване дистанційне навчання в 2020 – 2021 навчальному році ?**

Щодо платформи для зберігання матеріалів – нічого не змінилося, це залишився Google Drive. Однак у вересні ми змінили структуру зберігання інформації, тепер все було розміщено по місяцям, тижням і предметам.

Для відеоконференцій ми обрали виключно Zoom. Також комунікація старшої школи тепер відбувається у Telegram, а не у Viber.

✓ **Які труднощі виникли у Вас, як вчителя під час трансформації освітнього процесу в дистанційний формат ?**

Проблеми цього року і минулого дуже різні. Минулого року у всіх був шок, через карантин, введення дистанційної освіти і т.д. Першою проблемою стало налагодження правильної комунікації з дітьми, щоб ми давали якісний фідбек, і дітям все було зрозуміло. Навесні 2020 р. наше керівництво творчо підійшло до вирішення цієї проблеми, ми створювали чіткі інструкції у форматі текстових документів і відеоповідомлень. Тому діти малі чіткі рекомендації щодо роботи в різних додатках, аж до деталей які кнопки треба натискати, і я в які папки що завантажувати. Звісно, у нас залишалися діти у яких все одно виникали питання щодо доступу до Google Drive, чи підключення до відеоконференцій.

Також були проблеми з технічним забезпеченням у дітей, особливо якщо в родині кілька учнів. Однак вже за кілька днів наші батьки вирішували це питання і дитина починала працювати на уроці.

З часом діти на дистанційній освіті почали розслаблятися, погано виконувати домашнє завдання. Бо під час перебування у школі діти виконують домашню роботу з ментором, який їх мотивує. Звісно, ментори все одно активно

комунікували з учнями, контролювали виконання домашніх завдань, але це діяло не завжди.

✓ **Які рекомендації Ви могли б надати для покращення роботи учителя в умовах дистанційного навчання ?**

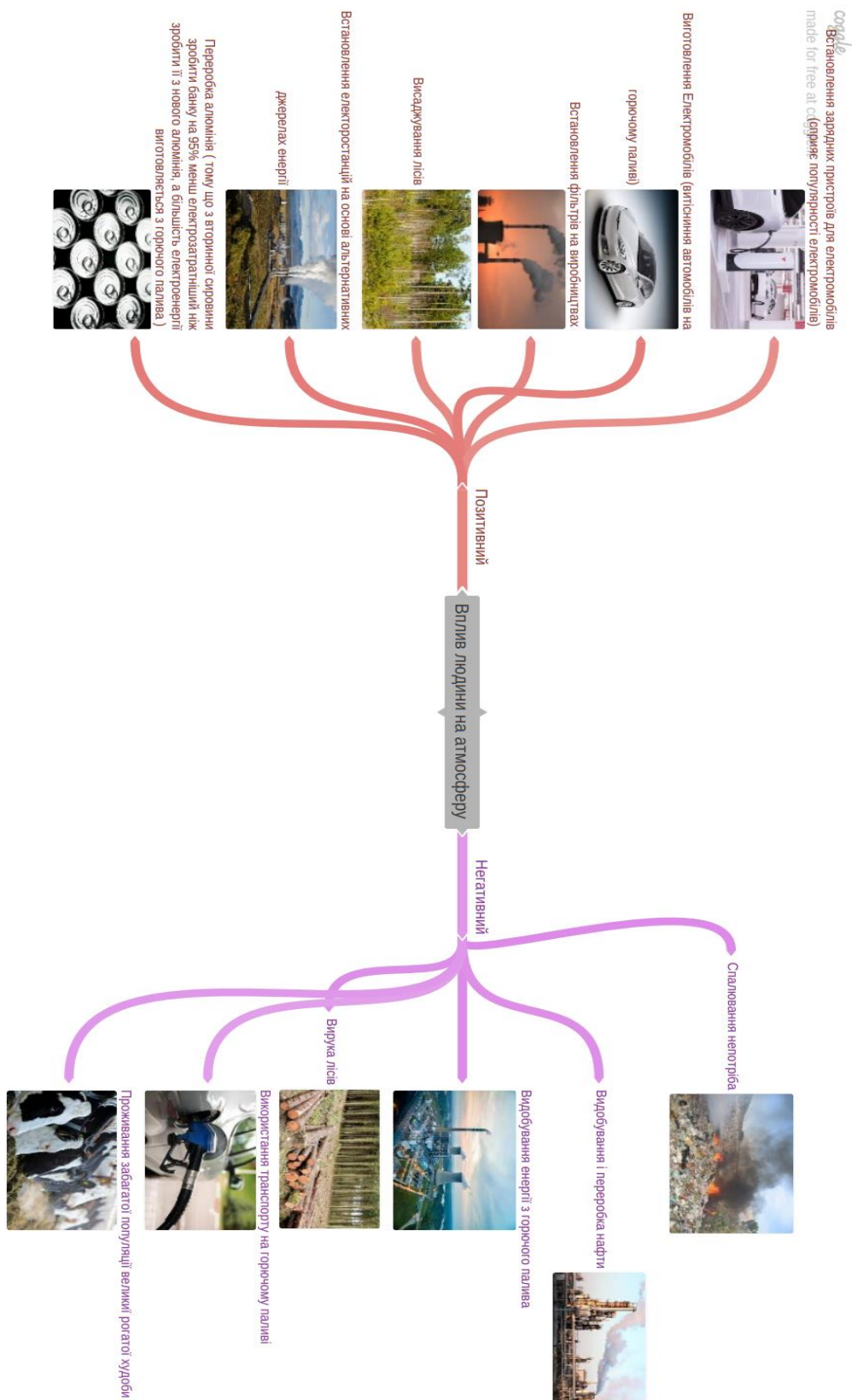
Однозначно потрібно поповнювати свій ресурс. Під час підключення до уроку потрібно заряджати дітей на позитив, а не на негативні думки, навіть якщо це 4 -5 урок. Важливо, щоб педагог під час дистанційного навчання міг підтримувати, мотивувати учнів і бути з ними на одній хвилині. Якщо в цьому є потреба, під час уроку можна зробити перерву, поговорити з учнями на теми, які їх хвилюють. Бо вони розуміють що і вчителю також складно, але він залишається на позитиві.

Ну і звісно, потрібно поповнювати свій ресурс, більше відпочивати, бо робота за технікою дуже втомлює. Краще більше гуляти на свіжому повітрі, насолоджуватись весною, бо зараз у нас з'явилося для цього більше часу. Також можна зайнятися справами, які раніше відклали, присвятити час своїм захопленням та хобі.

Також карантин це можливість підвищити свій рівень кваліфікації. Зараз є багато варіантів різноманітних курсів, щодо дистанційного навчання, нових форм освіти. Протягом останнього року освітяни постійно шукали різні варіанти для покращення освітнього процесу. Тому зараз є гарна можливість спілкуватися з колегами, переймати їх досвід, знаходити нові методи, а також пропонувати їх, відвідувати різні конференції. Головне не зациклюватись на карантинних обмеженнях, а шукати нові способи розвитку себе.

Додаток Е

(Метальна карта з теми «Атмосфера», підтема «Вплив людини на атмосферу»)

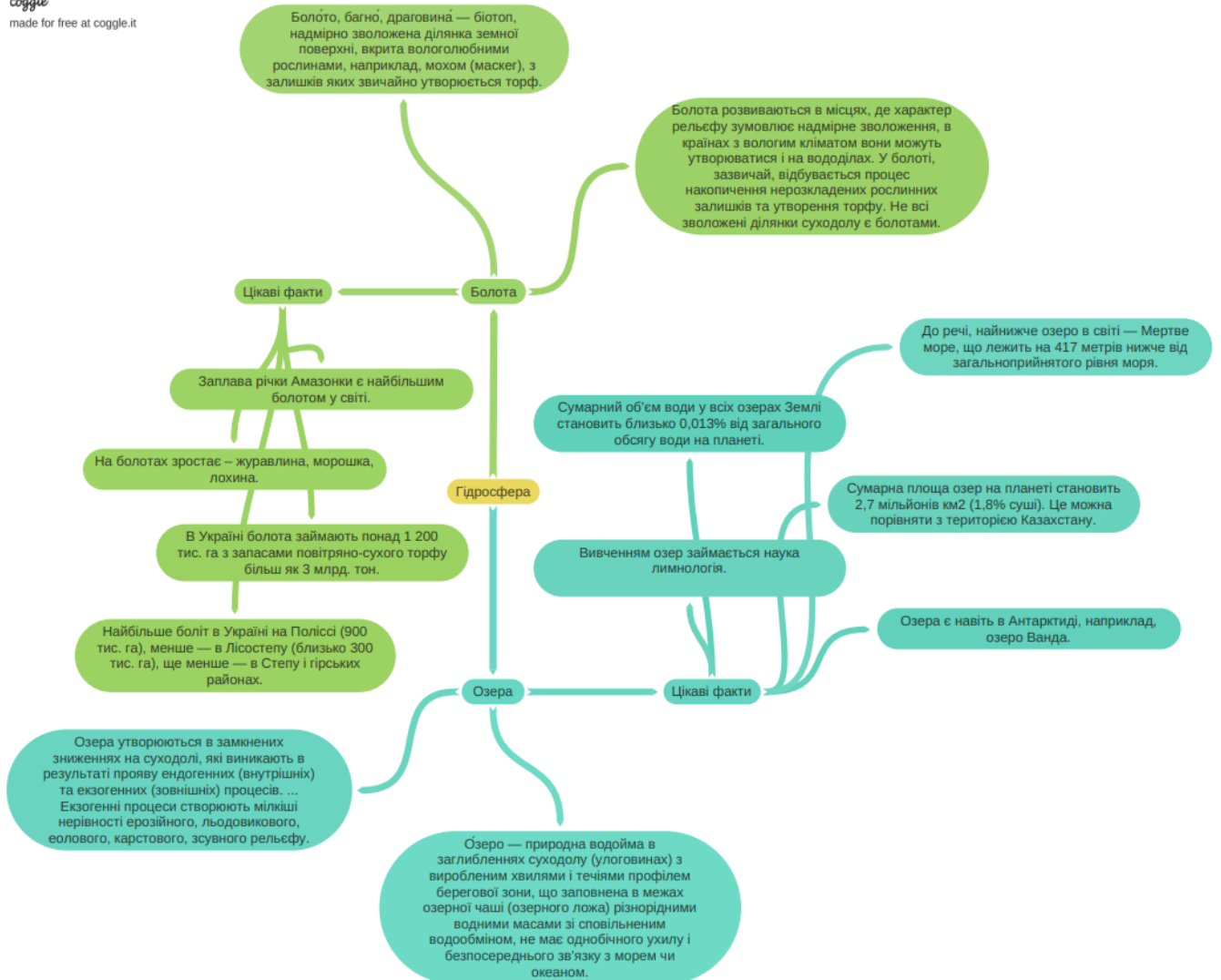

Додаток Є

(Ментальна карта з теми «Гідросфера», підтема «Озера і болота»)

coggle

made for free at coggle.it

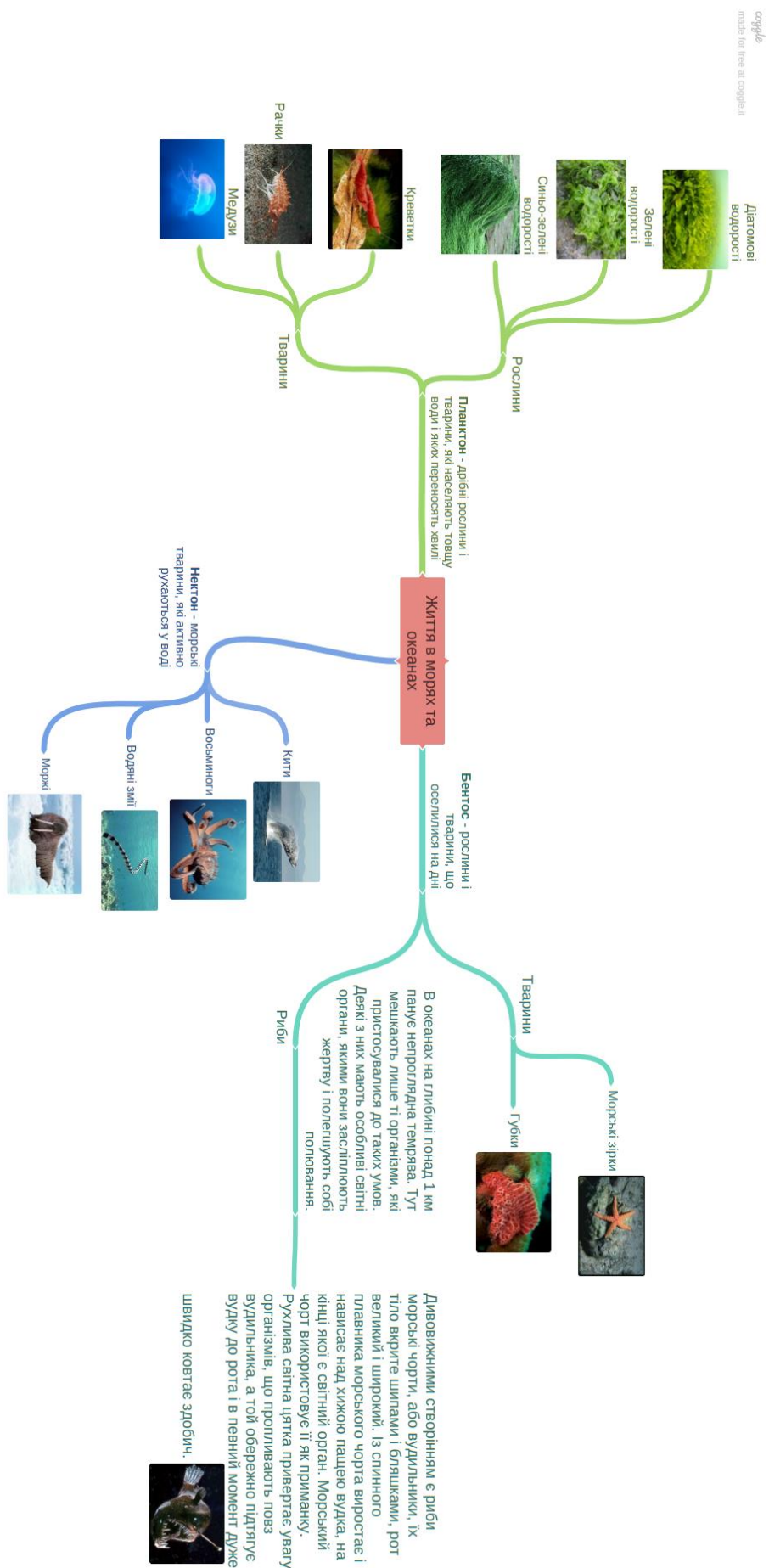

Додаток И

(Ментальна карта з теми «Гідросфера», підтема «Життя в морях та океанах»)

Додаток І

(Ментальна карта з теми «Гідросфера», підтема «Льодовики, підземні води, багаторічна мерзлота»)

